

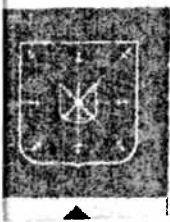
VOGELWACHT UDEN
en omgeving.

De Slechtvalk.

VOGELWACHT UDEN
omgeving.

VOGELWACHT UDEN

"DE SLECHTVALK"

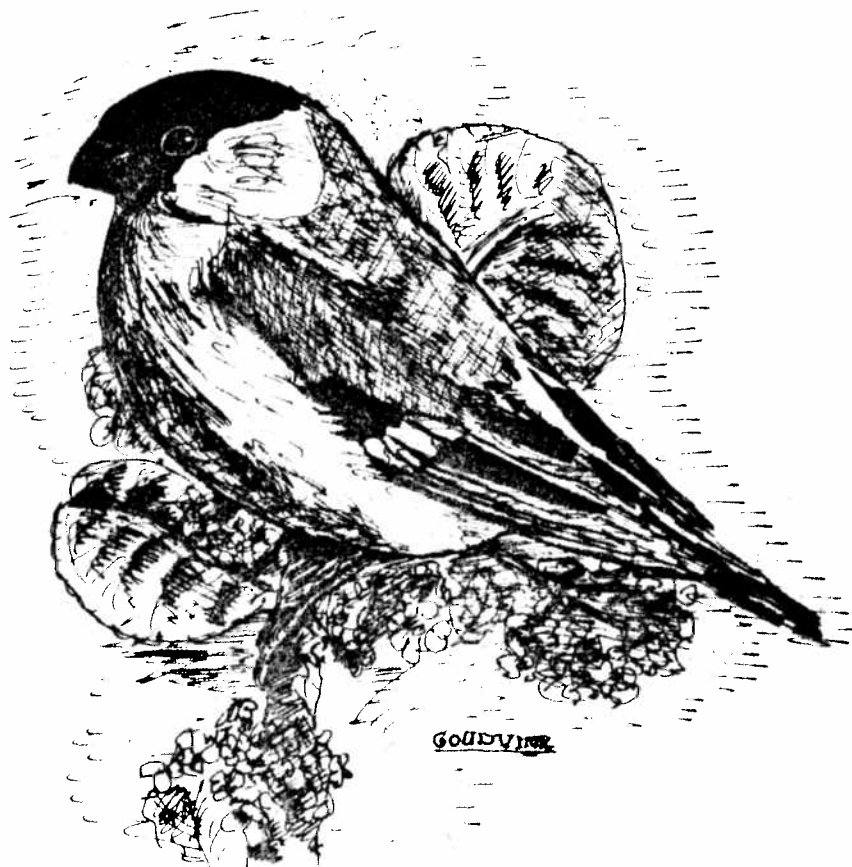
Een orgaan van vogelwacht Uden.

Voorzitter: Wim Janssen, Rechtestraat 26
Odiliapeel, tel.: 04132-73625

Secretariaat: Gebr. Hermans, Beukenlaan 22
Odiliapeel, tel.: 04132-72777

Redactieadres: Gebr. Hermans, Beukenlaan 22
Odiliapeel, tel.: 04132-72777

NUMMER 1 1982

Verslag van vergadering 9-2-'82

Aanwezig waren: Chris v. Lieshout, Wim Smits, Jan en Peter v. Dommelen, Rian en Wilco Vesters, Piet Tuinstra, Jan Verhoeven, Mark Spierenburg, Marcel v.d. Heijden, Pedro v.d. Acker, Wim Janssen en John en Jan-Willem Hermans.

WINTERVOEDERING

-De volgende leden hebben toegezegd om mee te werken aan het voederen van vogels in de winter: Gebr. Vesters, P Tuinstra, M. vd. Heijden, P vd. Acker, M. Spierenburg, Fam. v. Dommelen, C. v. Lieshout, J. Verhoeven, W. Smits, H. Claassen, Gebr. Hermans en W. Janssen. Het volgende is afgesproken:

Wanneer het gaat winteren zorgen we ervoor dat er een depot opgebouwd wordt. CHV (zaad) en Bacu (brood) zijn reeds door ons bezocht in winter 81/82 en zullen waarschijnlijk als het nodig is in winter 82/83 hun medewerking weer verlenen. Als iemand aan meer produkten kan komen b.v. vet, kuikens e.d. horen we dat wel.

Mocht de winter zo streng worden dat bijvoederen wenselijk is dan wordt er een vergadering uitgeschreven. In deze vergadering worden groepen gevormd die elk een afzonderlijk gedeelte bijhouden.

Om deze zaken in goede banen te leiden is het wenselijk dat er een coördinator komt die het depot verzorgt en een vergadering uitschrijft. Wie wil zich daarvoor inzetten, het is echt niet zo'n grote taak. Aanmelden gaarne bij het bestuur.

EXCURSIES VOOR NIET LEDEN

-Om wat meer inhoud aan de excursies te geven hadden we gedacht om een cursusje vooraf te organiseren waarin de eenvoudigste vogelsoorten behandeld worden. Deze cursus is voor iedereen toegankelijk ook voor leden, doch de geoefende leden zullen hier niet zo veel aan hebben. Voor de cursus zijn twee avonden uitgetrokken te weten: donderdag 4 maart en dinsdag 16 maart, aanvang 20.00 uur in de Horst. De excursies zijn als volgt samengesteld:

7 maart,	vertrek vanaf bezoekerscentrum om 8.00 uur.
21 maart,	" 8.00 uur.
4 april,	" 7.30 uur.
17 april,	" 7.30 uur.
16 mei,	" 7.30 uur.
12 september,	" 8.00 uur.
25 april,	vertrek vanaf kerkplein Odiliapeel om 7.30 uur.

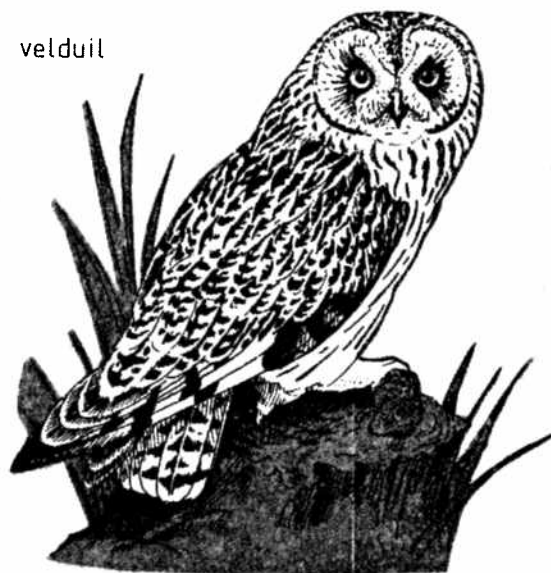
EXCURSIES VOOR LEDEN

-Er worden excursies voorbereid naar o.a. Flevopolder, Groote Peel, Naardermeer, Verdrongen land v. Saafdinge e.d. wanneer er leden zijn die nog andere leuke excursies weten, geef dat dan aan het bestuur door. Gestreefd wordt naar één excursie in de maand. Meer hierover kunt u lezen in de volgende Slechtvalken.

Waddenexcursie

velduil

Voorgesteld is om naar het waddeneiland Terschelling te gaan. Dit is een meerdaagse excursie en valt dit jaar op 16 t/m 20 oktober. De kosten zullen ± £250,- per persoon bedragen. Wil iedereen die aan deze excursie mee wil doen zich zo spoedig mogelijk opgeven bij J-W Hermans (tel. 04132-72777).

TENTOONSTELLING

-Er staan dit jaar 3 tentoonstellingen (vooralsnog) voor de deur. Te weten: Lentefeest Uden (datum nog niet bekend), Schapendag Odiliapeel (7 augustus) en een driedaagse tentoonstelling in de Blauwe Kei (Veghel) ter ere van het tienjarig bestaan van de Jeugdnatuurwacht aldaar. Deze tentoonstelling wordt gehouden op 24 t/m 26 september.

We zijn nu al druk bezig om ons materiaal van vorig jaar aan te vullen. Er komt o.a. een kiosk bij en zijn we bezig om een eigen sticker te laten drukken. Wanneer er leden zijn die ideeën hebben laat het het bestuur dan weten.

KNOTTEN

-Zoals u in de kennismakingsfolder heeft kunnen lezen waren wij van plan om dit jaar wilgen te knotten.

Helaas, door allerlei tegenslagen kan dit niet doorgaan. Om alles goed te laten verlopen is ook uw hulp gevraagd. Elk lid krijgt een kaart van de gemeente Uden. Daarop vermeld men alle knotbomen die men tegen komt. Doel hiervan is om een totaalbeeld te krijgen van alle knotbomen in de gemeente Uden. Wan-

neer dit gebeurt is, stappen we naar de gemeente en gaan we uitzoeken wie de eigenaar is. Daarna wordt aan de eigenaar gevraagd of we de bomen mogen knotten. Om alles in goede banen te leiden is een coördinator vereist. Wie wil zich daarvoor inzetten. Opgeven gaarne bij het bestuur.

EENS GEKNOT, ALTIJD EEN KNOTTER!

Nieuwe leden:

Pedro v.d. Acker

Kazernestraat 10

5401 HE Uden

Tel: 04132-64774

Van harte welkom.

Marcel v.d. Heijden

Salmstraat 12

5402 KW Uden

Tel: 04132-64876

EERHERSTEL GEVRAAGD VOOR DE KRAAIACHTIGEN

De kraai-achtigen in ons land hebben een slechte naam. Ze gelden vooral voor landbouwgewassen als schadelijk en ze eten eieren van zangvogels. De stichting Kritisch Faunabeheer, die zaterdag in Arnhem een symposium over de kraai-achtigen belegde, wil deze vogelsoort van zijn slechte reputatie afhelpen teneinde een halt toe te roepen aan de jacht op de zwarte kraai, kauw, roek, vlaamse gaai en ekster. „Kraaien horen niet in de jachtwet thuis. Het is eigenlijk een schandaal dat een symposium als dit nodig is”, zo zei H. Niesen, bestuurslid van de stichting Het beeldmerk van deze stichting bestaat uit een krassende kraai, die met een gebroken jachtgeweer wegvliegt.

Volgens Niesen moeten verouderde gedachten overboord worden gegooid. Kraaien roeien geen zangvogels uit want daarmee zouden ze hun eigen voedselvoorraad vernietigen. Ook behoeft er niet voor een ongebreidelde toeneming van kraai-achtigen worden gevreesd; de wet van het natuurlijk evenwicht staat daar borg voor, zo viel uit de woorden van Niesen te beluisteren.

Vernieling

Dr A.L. Spaans van het Rijksinstituut van Natuurbeheer voegde daar nog aan toe dat het zinloos is om kraai-achtigen af te schieten, omdat de opgevallende plaatsen snel weer door soortgenoten worden opgevuld.

Voorzitter J Nollen van de Nederlandse Boerenjagers Vereniging dacht duidelijk negatiever over de kraai-achtigen. „De schade die ze aanrichten moet u niet onderschatten”, zo hield hij zijn gehoor voor. Met name de maisteelt (er staat in Nederland 25.000 hectare mais) heeft een grote aantrekkingskracht op de vogels. Ze pikken het zaad uit de grond, vernielen de rijpe maiskolven en pikken tenslotte ook nog het plastic van de ingekuilde mais kapot, met alle gevolgen van dien.

Jachtexamen

„We kunnen best vogels zien vliegen, we willen ze niet uitroeien, maar we moeten wel schadelijk wild op ons eigen terrein kunnen blijven afschieten”, aldus Nollen. Hij vindt dat de boeren onrecht is aangedaan door ook hen te verplichten een jachtake te halen, waarvoor een vrij zware cursus moet worden gevolgd en een jachtexamen moet worden afgelegd.

De meeste boeren voelen daar niet voor, te meer omdat gewone jagers met jaren ervaring bij invoering van de nieuwe jachtwet wel automatisch een akte kregen. Er waren zaterdag overigens geen sprekers van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, hoewel deze vereniging wel was uitgenodigd.

Uitgestorven

Sommige kraai-achtigen zijn onder de zware druk van de jacht bijna uitgestorven. Nederland telt bijvoorbeeld vijftig tot 100.000 eksterbroedparen en slechts vijf tot tien paren van de raaf. Kritisch Faunabeheer wijt het uitroeien van de raaf aan jagers en boeren, die het dier al voor de tweede wereldoorlog uit ons land weggeschoten hebben. Pas in de zestiger jaren is het de dierenbeschermers weer gelukt enkele raafparen uit te zetten. Ook de roek is in Nederland zeldzaam geworden.

Bestuurslid Niesen zei zaterdag dat het een volkomen normaal en natuurlijk verschijnsel is dat kraaien eieren en jonge vogels eten. Volgens hem komt 98 procent van de dieren ter wereld met geen ander doel dan als voedsel te dienen voor andere diersoorten. (ANP).

BOMEN KNOTTEN

De verantwoording voor het uitvoeren van de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden aan knotbomen en houtwallen kan niet alleen meer bij de boeren liggen. Deze verantwoordelijkheid mogen we in deze dure en jachtige tijd rustig mede verschuiven naar alle overige burgers. Dat is de reden dat reeds een aantal jaren vele vrijwilligers de handen actief uit de mouwen steken. Dat dit onderhoud broodnodig is zal bij menigeen minder bekend zijn, daarom volgt hier een korte uiteenzetting.

De ransuil broedt graag in een wat plattere knotboom.

Deze vorm van knotboom preferenceert de bosuil (verticaal holle boom).

De steenuil heeft graag een 'platte' knotboom met holle pijpen om in te broeden.

Knotbomen, wilgen of populieren, zijn geen natuurlijk produkt, dat wil zeggen dat de kruin is ontstaan nadat door mensenhanden is ingegrepen. Omdat vroeger, tot achter in de jaren vijftig, de staken dienst konden doen als hooioppers, bonenstaken, bezemstelen of als vlechtwerk voor bezinkingsstukken bij de waterwerken, werden de bomen steeds om de vier à vijf jaar geschoond. Omdat de boer zelf veel van deze materialen kon gebruiken voerde hij de onderhoud meestal zelf uit. De tijden zijn echter drastisch gewijzigd. Tegenwoordig is er zelfs geen tijd meer om het zo noodzakelijke onderhoudswerk uit te voeren. En als er wel tijd zou zijn zouden de arbeidskosten zo hoog uitvallen, dat de rentabiliteit (die er eigenlijk toch al niet meer was) nog negatief zou uitvallen ook! Wie werkt daar, bedrijfstechnisch gezien, aan mee?

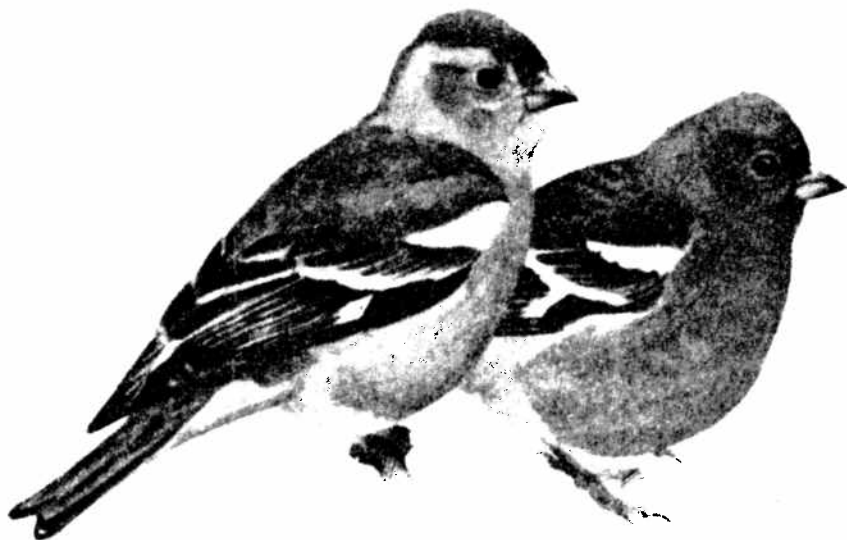
Daarom zijn er actiegroepen ontstaan die vinden dat deze knotbomen moeten blijven bestaan en voorgoed behouden moeten blijven. Landschappelijk gezien hebben deze knotbomen grote waarde. Zij bieden een prachtig aanzicht in een poldergebied waar zij de horizon enigszins breken. Ze geven schuilgelegenheid aan het grazende vee en bieden bovendien nog een natuurlijke nestgelegenheid aan vele vogels en kleinere

dieren zoals de bunzing en de wezel. Je kunt er veel vogels in aantreffen zoals de gekraagde roodstaart, de steenuil, de torenvalk, de grote bonte specht en verschillende soorten mezen.

Ongetwijfeld zult U zich afvragen : waarom moeten ze nu geknot worden? Het knotten is noodzakelijk omdat de staken die op de kruinen groeien steeds langer, steeds dikker en daardoor ook steeds zwaarder worden. De najaarsstormen hebben zodoende een mooie prooi aan deze oudere bomen. Mede door het aanwezige blad vangen de bomen veel wind, die dan ook onuitputtelijk inbeukt op het hechtingspunt van de staak. En daar zit nu het gevaar. Dit hechtingspunt zit niet, zoals andere bomen, met wortels verankerd in de grond, maar op de kruin van de wilg of populier. En juist omdat al veel bomen een flinke inwerking van het weer te verduren hebben gehad (veel water blijft in de kruinen aanwezig en begint daar een rottingsproces) zijn veel van deze bomen hol. Dit hol zijn bevordert helemaal niet de stabiliteit van het geheel, zodat bij flinke rukwinden de kans groot is dat de grote staken, die topzwaar worden, de hele stam doen openscheuren of, erger nog, de hele boom tegen de grond doen slaan. Daarom is het noodzakelijk dat de staken om de vier à vijf jaar gesnoeid worden.

AGENDA

- 16 maart WEGWIJS IN ONZE VOGELWERELD, kleine cursus
AANVANG 20.00 UUR IN "DE HORST."
- 21 maart EXCURSIE NIET-LEDEN, 8.00 UUR vanaf BEZOEKERSCENTRUM SLABROEK.
- 27 maart EXCURSIE BOMMELERWAARD, VERTREK vanaf MARKT OM UUR.
- 4 april EXCURSIE NIET-LEDEN, 7.30 UUR vanaf BEZOEKERSCENTRUM SLABROEK.
- 10 april EXCURSIE TONGELAAR MILL, VERTREK vanaf MARKT OM 7.30 UUR.
- 17 april EXCURSIE NIET-LEDEN, 7.30 UUR vanaf BEZOEKERSCENTRUM SLABROEK

VINK

links: vrouwtje
rechts: mannetje

NOTULEN VAN DE VERGADERING OP MA 12 OKTOBER 1981

Aanwezig: A. van Asten, A. van Dijk, T. Heijnen, W. Janssen, P. van Lieshout, F. Neijts en A. van Poppel.

Agendapunt 1 (Avifaunakartering PPD/Grontmij):

Er werd gesproken over de nieuwe handleiding. Opgemerkt werd, dat er niets wordt gezegd over de inventarisatiemethodiek, dat de vermelde 75 manjaren sterk zijn onderschat en dat voor het opvullen van witte plekken beroepskrachten nodig zijn.

We kunnen in 1982 een deel van het gebied waar de tracé's voor rijks-weg 75 geïnd zijn eventueel in een aantal weekenden bekijken. Vanwege het grote oppervlak zullen we ons moeten beperken tot de omgeving van de tracé-alternatieven en dienen dus eerst te weten waar deze liggen. Van de PPD zullen we kaartmateriaal moeten krijgen. Tevens zijn we van mening dat de onkosten, die aan dergelijke weekenden verbonden zijn (huren boerderij, benzine e.d.), door de PPD betaald moeten worden. Deze kosten worden geraamd op fl 250,- à 300,- per weekend. Wat betreft het overige deel van het "karteringsgebied" zijn we van mening, hieraan geen medewerking te verlenen.

De rapportage van een eventuele inventarisatie rondom de tracé-alternatieven willen we in eigen hand houden.

Agendapunt 2 (Wintertelling "grote vogels" in januari 1982)

Ad van Poppel had een concept-invulformulier klaar. Een handleiding volgt nog. Gebieden die geteld worden, moeten op een kaartje (schaal 1 : 25.000) ingetekend worden en naar Ad worden gestuurd. Tijdens de telling moeten enkele soorten (roofvogels) ingetekend worden, evenals de route die gevolgd is.

Agendapunt 3 (Roodborsttapuit)

Het eerste nummer van De Roodborsttapuit werd door de meeste lezers goed gevonden. Voor het tweede nummer is reeds voldoende kopij beschikbaar.

Agendapunt 4 (Rondvraag)

Frank Neijts deelde mee, dat J. Taapken van Het Vogeljaar heeft aangeboden om in de toekomst wel een Brabant-nummer uit te willen geven. Frank stelde voor zo'n nummer tot het dilluviale deel van Brabant te beperken, omdat het alluviale deel een heel andere vogelbevolking heeft. Ad van Poppel zou graag West-Brabant er bij willen trekken, hetgeen ook bevorderlijk voor de samenwerking met de groepen aldaar is. Onderwerpen in zo'n Brabant-nummer kunnen zijn: algemeen beeld van de vogelbevolking, bedreigde soorten en bedreigde gebieden. Frank zal met het Vogeljaar contact over e.e.a. opnemen.

Frank stelde voor, meer "bestuursleden" voor het Samenwerkingsverband aan te stellen (hoewel dit voorgesteld werd als agendapunt voor de volgende vergadering, heb ik dit er niet opgezet omdat de agenda al tamelijk vol is).

Ten slotte werd voorgesteld al op de volgende vergadering te aan praten over eventueel te tellen broedvogelsoorten in 1982.

Tom Heijnen.

Beste mensen,

Voordat het jaar om is, is er nog één vergadering gepland en wel op donderdag 17 december 1981 bij mij thuis, aanvang 20.15 uur.

Deze vergadering is zeer belangrijk in verband met definitieve afspraken over de wintertelling in januari 1982.

AGENDA

1. Wintertelling van "grote vogels" (roofvogels en een aantal andere soorten) in januari 1982.
Er zullen goede afspraken gemaakt moeten worden over de telgebieden, telmethode, inleveren van de gegevens e.d. Op deze vergadering zullen invulformulieren en handleiding beschikbaar zijn.
2. Kwestie avifauna-kartering van de PPD/Grontmij.
Moet er nog een afspraak gemaakt worden en zoja, wanneer. Ik heb verder geen contact meer met hun gehad.
3. Reproductie Roodborsttapuit.
We hebben de mogelijkheid gevonden om de Roodborsttapuit in het vervolg te laten drukken. Voor het drukken, sorteren en nieten of lijmen van een nummer van 40 pagina's en een oplage van 250 is dan een bedrag van fl 250,- gemoeid, overigens inclusief harde kافت. In vergelijking met stencillen (voor zelfde omvang en oplage incl. harde kافت ca fl 200,-) betekent dit een kostenverhoging van fl 50,-. Dit is slechts een geringe verhoging; een nummer kost dan fl 1,-. De voordelen zijn daarentegen groot: lay-out-technisch zijn er veel meer mogelijkheden (o.a. tekeningen), het vervelende werk van stencils typen en de tijdrovende bezigheid van stencillen, sorteren en nieten blijven bespaard en bovendien is het drukwerk binnen enkele dagen gereed.
4. Voorstellen voor broedvogeltellingen van enkele soorten in 1982.
Ad van Poppel en ik denken aan het tellen van Wulp, Grutto en Tureluur op heidevelden en indien mogelijk stukken cultuurland. Andere voorstellen zijn uiteraard zeer welkom.
5. Brabant-nummer van Het Vogeljaar.
J. Taapken van de Stichting Het Vogeljaar heeft via de VWG De Kempen laten weten wel te voelen voor een nummer over vogels in Noord-Brabant. Zie ook notulen van 12 okt. 1981.
6. Rondvraag.
7. Vaststellen datum en globale agenda voor de volgende vergadering.

Ik hoop op 17 december op uw aanwezigheid te kunnen rekenen.

Veel vogelgroeten,

Tom Heijnen.

NOTULEN VAN DE VERGADERING OP DO 17 DECEMBER 1981

Aanwezig: J. Benders en H. v.d. Laarschot (VWG Peel), G. Sluyter (VNW Den Bosch), A. van Asten (VWG IVN Valkenswaard), F. Neijts en L. Peeters (VWG Kempen), A. van Poppel (waterv. tell. en VWG Midden-Brabant), T. Heijnen (SOVON).

Afwezig met bericht: A. van Dijk (VW Uden), K. Janssen (VWG Deurne), M. Manders (VWG Kempen).

Opmerkingen notulen vorige vergadering

Kwestie over "bestuursleden" wordt i.v.m. volle agenda van 17 dec 1981 voor volgende vergadering aangehouden.

Agendapunt 1 (Wintertelling stoot- en enkele andere vogels)

Als voorkeursperiode van de telling geldt 9 t/m 17 januari. Bij de VWG's IVN Valkenswaard, Kempen en Midden-Brabant zijn de telgebieden al verdeeld. VW Uden en VWG Deurne zeggen toe aan de telling mee te doen; VWG De Peel bespreekt het op hun ledenvergadering van 18 dec 1981 en nemen contact op met Ad van Poppel. In de Biesbosch wordt door D. Feij geteld. Ad van Poppel deelde handleidingen en invulformulieren uit. Ten behoeve van de Landelijke Stootvogelwerkgroep moeten onze resultaten van stootvogels per Atlasblok omgewerkt worden, hetgeen Ad verzorgt. Er werd bezwaar gemaakt tegen de lange telperiode, waardoor makkelijk tel-fouten en veranderingen in de vogelstand kunnen optreden. Dit is echter een noodzaak i.v.m. de praktische uitvoering van de telling.

Agendapunt 2 (Kwestie PPD/Grontmij)

Tom Heijnen zal schriftelijk het standpunt van het SWV kenbaar maken, d.w.z. we zullen kijken of we vogelgegevens van het tracé-gebied kunnen verkrijgen, maar werken die zelf uit en voorts werken we niet mee aan de kartering.

Agendapunt 3 (ingevoegd; betreft uitbreiding van het militair terrein op de Oirschotse Heide zoals omschreven in het Structuurschema Militair Terrein)

Op verzoek van de Werkgroep voor Natuurbehoud en Milieubeheer afd. Eindhoven stelt Tom Heijnen voor een bezwaarschrift te schrijven namens het Samenwerkingsverband tegen de uitbreiding van militair gebruik in westelijke richting (Oostelbeersche en Straatsche Heide) en intensivering van het gebruik op de Oirschotse Heide. Dit wordt goedgekeurd (inmiddels gebeurd).

Agendapunt 3 (Reproductie Roodborsttapuit: voorstel drukken)

Dit voorstel wordt aangenomen. De redactie zal kijken naar de mogelijkheid van het plaatsen van reclame (wel kritisch ten aanzien hiervan).

Agendapunt 4 (Voorstellen broedvogeltellingen 1982)

Voorgesteld werd het tellen van Wulp, Grutto en Tureluur op heidevelden en, indien mogelijk, ook zoveel mogelijk in het agrarisch gebied. Frank Neijts stelde voor de gebiedsselectie op basis van natuurbeschermingsnut te maken, d.w.z. (potentieel) bedreigde agrarische gebieden en agrarisch gebied rondom heidevelden. Tom Heijnen stelde voor ook de Scholekster bij de telsoorten te voegen, maar hiertegen werd bezwaar gemaakt omdat hierdoor een veel groter gebied voor inventarisatie in aanmerking komt. Gebiedsselectie moet dan ook (na natuurbeschermingsnut) op basis van Wulp, Grutto en Tureluur plaatsvinden.

Agendapunt 5 (Brabant-nummer Vogeljaar): aangehouden voor volgende vergadering.

Agendapunt 6 (Ron vraag): Gerard Sluyter stelt voor een bestuur te vormen uit voor de diverse VWG's gekozen afgevaardigden. Op deze wijze kan het Samenwerkingsverband besluiten nemen die op korte termijn nodig zijn zonder eerst de stoten overlopen met alle leden. Verantwoording geschiedt achteraf.

Agendapunt 7: de volgende vergadering vindt plaats op di 9 februari 1982.

Beste mensen,

De eerstvolgende vergadering van het Samenwerkingsverband vindt plaats op dinsdag 9 februari 1982 bij mij thuis, aanvang 20.15 uur.

AGENDA

1. Opening en bespreking van de notulen van de vergadering van 17.12.1981.
2. Evaluatie Wintertelling van stoot- en enkele andere vogels in januari 1982: hoe verliep de organisatie, hoe beviel de telmethode en de telling, hoe frequent gaan we in de winter 1982/83 tellen.
3. Kiezen van een Samenwerkingsverband-bestuur, bestaande uit door de diverse VWG's gekozen afgevaardigden. In verband hiermee is het van groot belang dat alle groepen aanwezig zijn!
Zie ook notulen 17.12.1981.
4. Standpunt van Vogelwerkgroep De Peel inzake aansluiting bij Samenwerkingsverband ja of nee.
5. Definitieve afspraken maken i.v.m. de broedvogeltellingen van enkele soorten in 1982. Zie notulen 17.12.1981.
6. Brabant-nummer van het Vogeljaar (aangehouden agendapunt van vorige vergadering).
7. Rondvraag.
8. Vaststellen datum en globale agenda voor de volgende vergadering.

Ik wens iedereen een zeer vrolijk 1982 toe en reken op aanwezigheid op 9 februari.

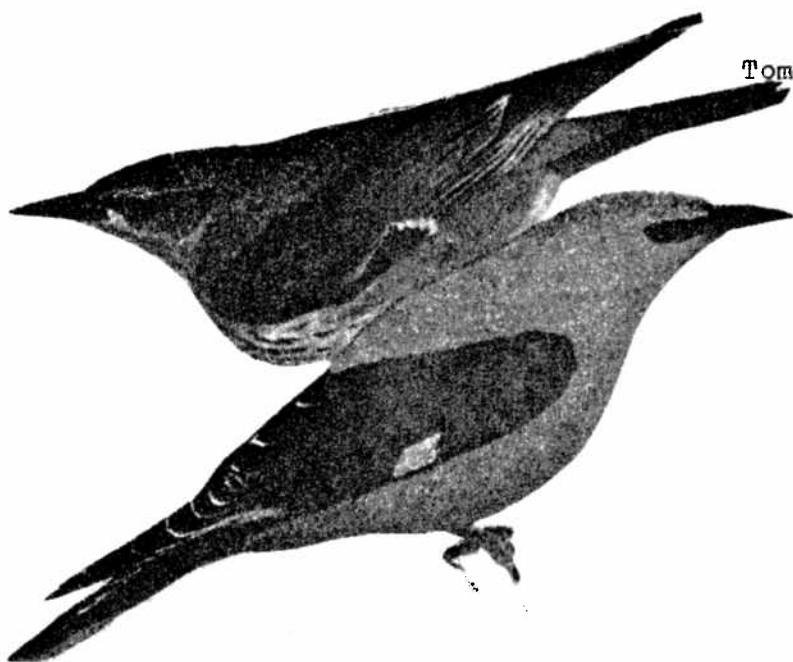
De Roodborsttaapuit zal op deze vergadering waarschijnlijk nog niet klaar zijn door drukke telwerkzaamheden deze maand.

Vele vogelgroeten,

Tom Heijnen.

WIELEWAAL

links: vrouwtje (groen, gestreept)
rechts: mannetje (geel-zwart)

Het is hoog tijd, dat ik u informeer over de huidige stand van zaken van het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels in Oost-Brabant. Dit bericht kon niet eerder verschijnen, omdat pas twee weken geleden de laatste nieuwsbrief is uitgekomen en bovendien helaas weer een vertraging is opgetreden van de computerbewerking bij het CBS. Het belangrijkste onderwerp wat in dit rondschrijven wordt besproken is het onderzoek van niet of slecht onderzochte blokken.

Onderzoek van de niet of slecht onderzochte blokken

De figuur op de volgende bladzijde geeft een overzicht van de volledigheid van het SOVON-onderzoek in de Oost-Brabantse blokken. Hierbij is onderscheid gemaakt in zes categorieën:

1. ☐ maximaal in zes maanden onderzocht, bovendien in die maanden vrij tot zeer onvolledig.
2. ☒ maximaal in zes maanden onderzocht, maar in die maanden vrij volledig.
3. ☐ in zes tot 11 maanden onderzocht, maar in die maanden vrij tot zeer onvolledig.
4. ☒ in zes tot 11 maanden onderzocht, maar in die maanden vrij volledig.
5. ☐ in twaalf maanden onderzocht, maar in die maanden vrij tot zeer onvolledig.
6. ☒ in twaalf maanden onderzocht, maar in die maanden vrij volledig.

De mate van volledigheid is niet precies aan te geven. ^{In} als vrij tot zeer onvolledig onderzocht aangegeven blokken kan het best voorkomen, dat in enkele maanden het onderzoek wél volledig is.

De blokken waar geen teken in staat, zijn niet onderzocht, althans afgaande op de waarnemingskaarten die momenteel binnen zijn.

Het is van groot belang, dat alle aandacht nu gericht wordt op de niet onderzochte blokken en de blokken in de categorieën 1 t/m 5! Daartoe doe ik een oproep aan u allen, om vooral aan deze blokken de komende 2 jaar aandacht te besteden.

Medewerkers die voor het onderzoeken van een dergelijk blok onkosten maken in de vorm van benzine- of bijv. trein- of buskosten, kunnen hiervoor een vergoeding van SOVON krijgen!

Ook als u incidenteel in zo'n blok komt, vult u dan een waarnemingskaart in: iedere waarneming, hoe onvolledig ook, is een aanvulling.

Resultaten van het project in Oost-Brabant

Vanwege het feit, dat de computeruitdraai alweer enige maanden oud is, is het nog weinig zinvol om kaartjes van enkele soorten in ons district te maken. Begin volgend jaar komt echter een geheel bijgewerkte uitdraai, zodat het dan interessant is om kaartjes te maken. Ik zal deze t.z.t. aan ieder toesturen, evenals een verslag van het voorkomen van de Rode en Zwarte Wouw in Midden- en Oost-Brabant.

Dit jaar zijn weer vele leuke waarnemingen verricht. Hoewel het project vooral aandacht schenkt aan de wat algemenere soorten, is het altijd een verrassing iets bijzonders tegen het lijf te lopen. Zo werden dit jaar in district 16 broedgevallen vastgesteld van Zwartkopmeeuw, Bergeend, Grauwe Gans, Ilop, Porseleinhoen, Geoorde Faut etc. Vele andere bijzondere soorten werden waargenomen, zoals Ooievaar, Rode en Zwarte Wouw, Roodpootvalk, Reuzenster, Cetti's Zanger, Sperwergrasmus, Zeearend, Steenarend, Waterrietzanger, Noordse en Engelse Gele Kwikstaart, Rouwkwikstaart, Pestvogel e.v.a.

Hoe beoordelen we of een blok volledig is onderzocht?

Het is moeilijk hier criteria voor te geven. Op de kaart is de volledigheid aangegeven in zes categorieën. Voor het bepalen ervan is vooral uitgegaan van het aantal soorten dat is waargenomen. Voor een gemiddeld blok kan bijvoorbeeld gesteld worden, dat er in de wintermaanden tenminste 50-60 soorten verwacht kunnen worden, in de doortrekmaanden (april-mei, september-oktober, soms augustus) tenminste 80-100 en in de zomermaanden (juni-juli) tenminste 60-70. Dit zijn globale aanduidingen, die niet voor ieder blok opgaan: in sommige blokken met bijvoorbeeld alleen landbouwgebied zal het te verwachten aantal soorten wat lager liggen, in andere zeer rijke blokken veelal hoger.

Eveneens van groot belang is, dat de "basis-soorten" die in een maand in een blok vrijwel zeker aangetroffen kunnen worden, zijn vastgesteld. Zo geldt bijv. voor ieder blok, voor iedere maand dat soorten als Wilde End, Buizerd, Torenvalk, Patrijs, Fazant, Kokmeeuw, Houtduif, Turkse Tortel, Grote Bonte Specht, Veldleeuwerik, Zwarte Kraai, Ekster, Vlaamse Gaai, vrijwel alle mezen, Winterkoning, Roodborst etc. vrijwel zeker aanwezig zullen zijn. Enerzijds moet de waarnemer daarom nagaan, welke soorten hij heeft gemist die er wel te verwachten zijn, anderzijds mag hij weer niet zijn verwachting op de kaarten invullen!

In geen enkel blok zal een waarnemer 100 % van hetgeen er in werkelijkheid zit kunnen vinden. Altijd worden er soorten gemist, maar het streven moet er op gericht zijn, zoveel mogelijk soorten te vinden. Ook in de blokken die als + volledig zijn betiteld (categorie 6) zijn nog vele aanvullingen mogelijk.

Ik hoop, dat u allen veel genoeg in het veld beleeft. Mag ik er tenslotte op aandringen, waarnemingskaarten zo snel mogelijk toe te sturen. Wilt u een ander blok bewerken, dan u momenteel doet, wilt u dat even aan mij doorgeven zodat ik een compleet overzicht kan maken van de stand van zaken.

Met vele vogelgroeten,

Tom Heijnen,
Jan Sluytersweg 26,
5645 JD Eindhoven (040-114873).

NIEUWSBRIEF no. 11 (oktober 1981)

Atlasproject voor Winter- en Trekvogels

Inleiding

Sinds het verschijnen van nieuwsbrief 10 is bijna een jaar verstreken. Zo'n lange periode zonder nieuwsbrief bent u niet gewend. Daarom willen we aan alle medewerkers onze excuses aanbieden voor deze vervelende vertraging.

Een jaar lang geen nieuwsbrief wil niet zeggen dat de activiteiten in die periode hebben stilgelegen. Het veldonderzoek ging gestaag door evenals het verwerken van de ingevulde waarnemingskaarten. Helaas kreeg het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) opnieuw te kampen met tegenslag bij haar werkzaamheden voor het Atlasproject (zie elders in deze nieuwsbrief). De daardoor opgetreden vertraging is er de oorzaak van dat niet eerder een nieuwsbrief uitgebracht kon worden. Pas nu kunnen we voorlopige resultaten laten zien.

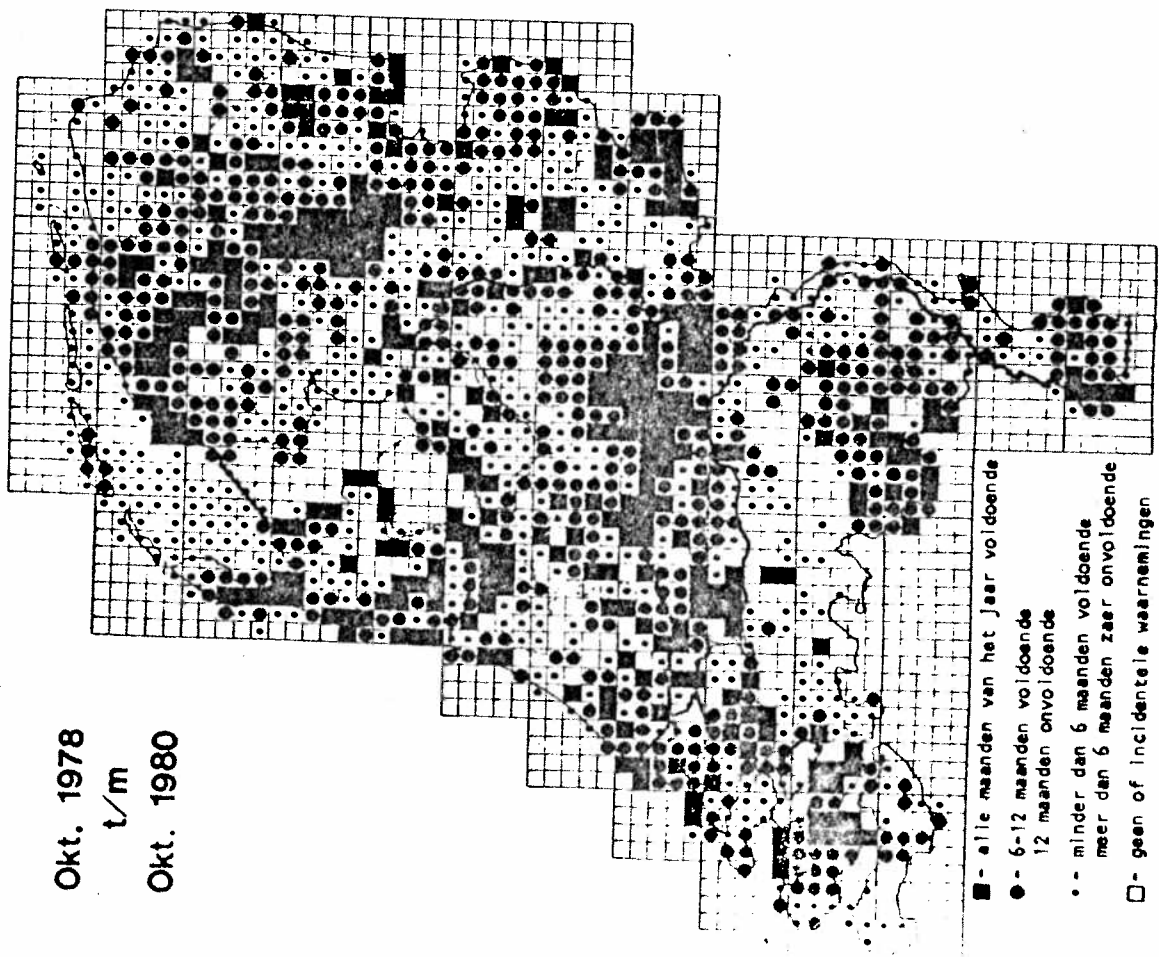
Voortgang van het veldonderzoek

Figuur 1 geeft een globaal overzicht van het uitgevoerde inventarisatiewerk na 2 jaren van veldonderzoek. Inmiddels zijn we een jaar verder en de huidige situatie is gelukkig al heel wat rooskleuriger. Helaas hebben we daarvan nog geen overzicht. Wel valt uit figuur 1 goed af te lezen in welke delen van het land nog veel inventarisatiewerk verricht moet worden. Onvangrijke probleemgebieden zijn grote delen van de provincie Noord-Brabant, Noord-Limburg, het groene hart van Holland, Zuid-Flevoland, Noordoostpolder, Noord-Veluwe, het westelijk deel van de Achterhoek, Salland, Noord en Zuidoost-Groningen. Meestal is het ontbreken van voldoende vogelaars debet aan deze achterstand maar soms komt het ook doordat de plaatselijke vogelaars onvoldoende overtuigd zijn van het nut van een Atlas-project of ten onrechte menen dat het invullen van waarnemingskaarten een onoverkomelijke hoeveelheid werk is.

Wij hopen dat de Atlasproject-medewerkers mee willen helpen deze misverstanden bij de kennelijk slecht geïnformeerde vogelaars uit de wereld te helpen. Ook op die manier kan een zeer waardevolle bijdrage worden geleverd aan het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels.

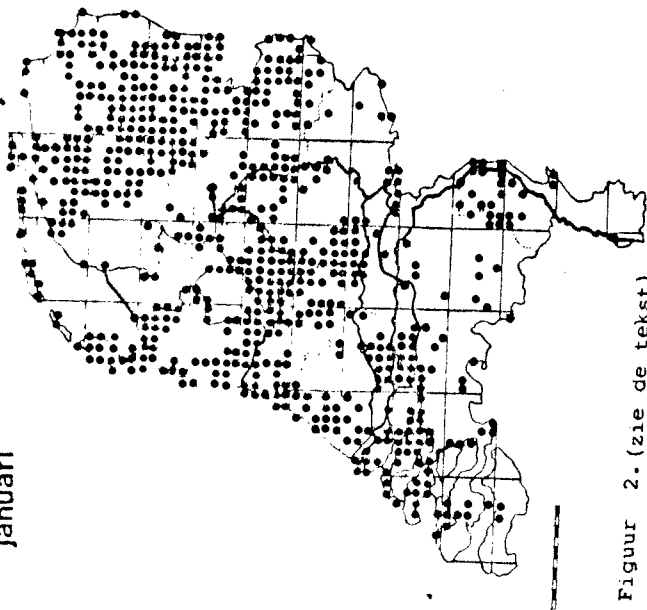
Verwerking van waarnemingskaarten bij het CBS

Zoals reeds in vorige nieuwsbrieven duidelijk is geworden, blijkt het Atlasproject geen gemakkelijke klus te zijn voor het CBS. Allereerst was er een grote tegenslag toen bleek dat het niet verantwoord was de eenzijdig bedrukte waarnemingskaarten direct door de ponsafdeling te laten verwerken. Zonder dat vooraf te hebben beseft, bleken bij het aflezen zoveel fouten te worden gemaakt tengevolge van het kleine lettertype en de kleine hokjesgrootte, dat noodgedwongen

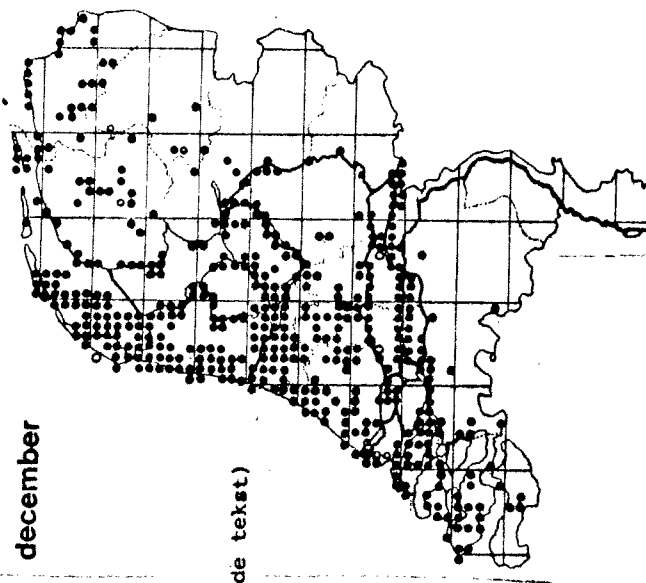
Figuur 1. Overzicht van het veldonderzoek na twee jaar inventariseren.

Bonte Kraai januari

Figuur 2. (zie de tekst).

Grote Mantelmeeuw december

Figuur 4. (zie de tekst)

een nieuw type waarnemingskaart moest worden ontworpen. Alle reeds ingevulde eenzijdig bedrukte waarnemingskaarten moesten worden overgeschreven op ruimere formulieren, die wel zonder moeite foutloos afleesbaar waren.

Voor dat de nieuwe, tweezijdig bedrukte waarnemingskaart in gebruik kon worden genomen, waren er reeds zo'n 15.000 kaarten van het oude type ingevuld. Voor het CBS betekende dit 15.000 kaarten overschrijven. De tweede grote tegenslag was, dat dit overschrijfwerk zeer veel tijd kostte, veel meer dan men aanvankelijk had vermoed. Het heeft zelfs tot december 1980 geduurd voordat alles overgenomen was en dat terwijl er toch voortdurend met 3 à 4 personen aan is gewerkt.

De derde grote tegenslag kwam aan het licht toen er in het najaar van 1980 een proefuitdraai werd gemaakt van alle tot op dat moment in de computer ingevoerde gegevens. Ondanks een grondige controle op het overschrijfwerk bleken toch veel overschrijffouten over het hoofd te zijn gezien, waardoor veel foutieve opgaves in de computer waren terecht gekomen. Voor het opsporen van deze fouten werd een speciaal computerprogramma ontwikkeld, waaraan het hele bestand werd onderworpen. Het resultaat van deze bewerking was een lijst met duizenden (mogelijke) fouten, welke alle afzonderlijk met de hand gecontroleerd, eventueel verwijderd, verbeterd en daarna opnieuw ingevoerd moesten worden. Een zeer tijdrovend werkje waar met verschillende mensen aan is en wordt gewerkt en dat waarschijnlijk pas laat in het najaar van 1981 voltooid zal zijn. Dit alles is er de oorzaak van dat we zolang op een uitdraai van voorlopige overzichten en verspreidingskaarten moeten wachten.

Voor een goede voortgang van het veldonderzoek zal deze vertraging ernstig negatieve gevolgen hebben, omdat we nu, na 3 jaren van inventariseren, nog steeds geen totaal-overzicht hebben van het reeds verrichte werk. Daardoor weten we nu niet exact waar de hiaten in het veldonderzoek liggen voor de verschillende maanden en kunnen we nog niet op grote schaal beginnen aan het "opvullen" van deze lege blokken. Zo gauw we echter de beschikking krijgen over een volledige computer-uitdraai zullen alle DC's in staat zijn een plan voor afrondende inventarisaties op te stellen. In de dan nog resterende tijd kunnen we proberen via gericht veldonderzoek het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels tot een goed einde te brengen.

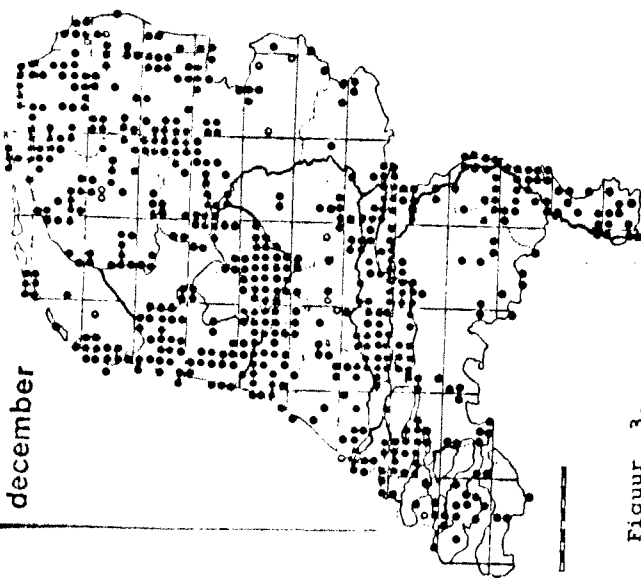
De vooruitzichten om in de laatste 2 onderzoeksjaren regelmatig een tussentijdse balans op te kunnen maken zijn gunstig. Het verponsen van de huidige groene waarnemingskaarten gaat namelijk zo gemakkelijk dat er vrijwel geen ponsfouten worden gemaakt, terwijl men het aanbod van ingevulde kaarten moeiteloos aan kan. Wanneer het achterstallige controlewerk eenmaal is ingehaald, zal het CBS naar verwachting zonder problemen bij kunnen blijven.

Voorlopige resultaten

De voortgang van het atlasproject voor winter- en trekvogels kan het beste geïllustreerd worden aan de hand van een aantal verspreidingskaarten. Deze kaarten moeten steeds worden vergeleken met figuur 1., waarin immers is aangegeven in welke gebieden is geïnventariseerd. Bij het CBS zijn intussen tienduizenden kaarten met totaal ruim 2 miljoen waarnemingen verpand. Op de verspreidingskaarten kunnen mogelijk enkele fouten voorkomen, die ontstaan zijn bij het invullen van de waarnemingslijsten, tijdens de overname in de

Blauwe Kieëndief

december

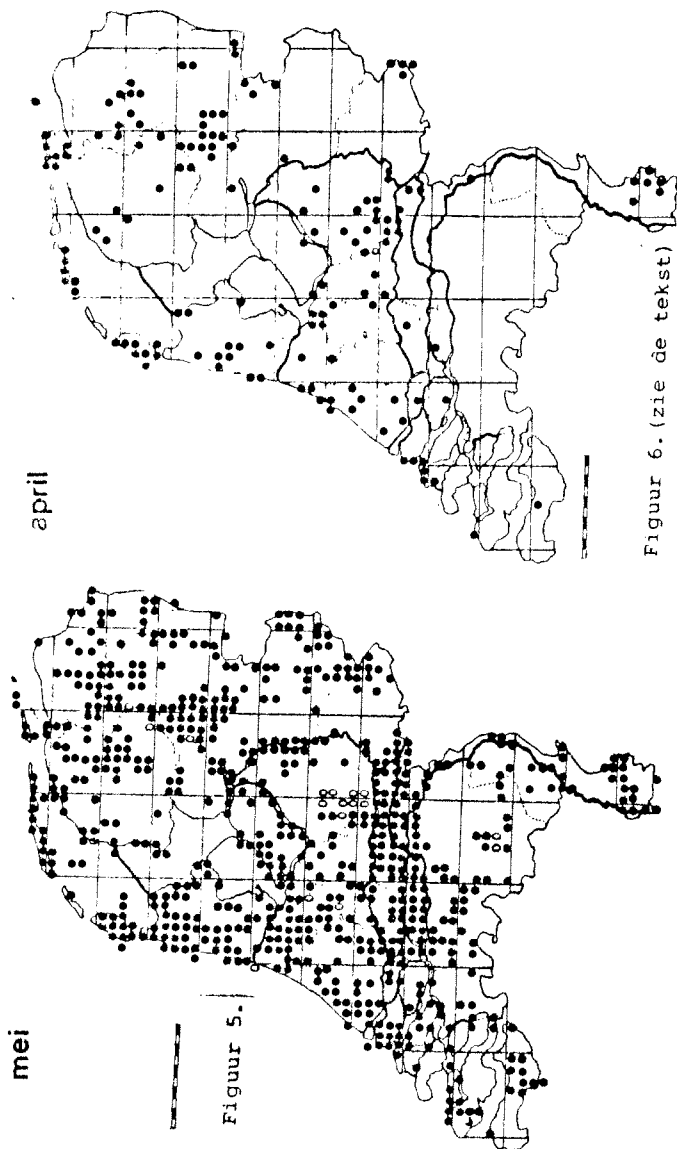
Figuur 3.

Oeverloper

mei

Beflijster

april

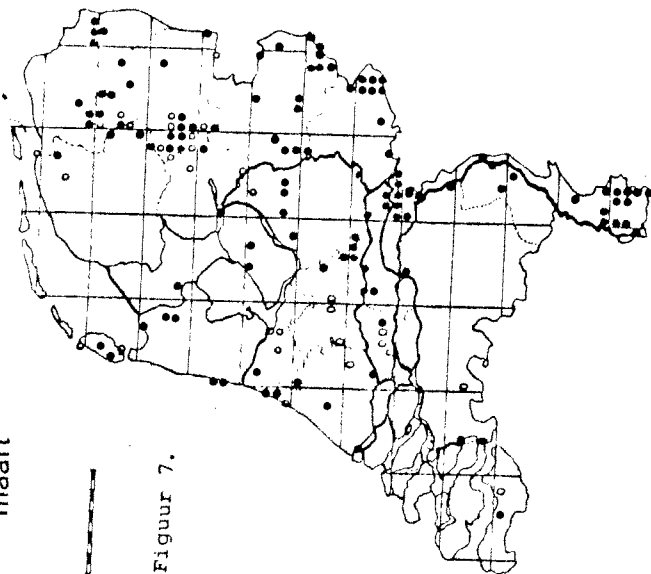

Figuur 5.

Figuur 6. (zie de tekst)

Rode Wouw

maart

Figuur 7.

computer of bij het uitwerken van de gegevens op de kaarten. In het algemeen geven de kaarten echter een goede indruk van wat er tot nu toe bekend is. Veel ingeleverde waarnemingskaarten uit de periode oktober 1978 - maart 1981 zijn echter nog niet verwerkt, omdat deze nog behandeld moesten worden door de DG, AC of door het CBS.

Verspreidingskaarten zijn gemaakt van de bonte kraal, blauwe kiekendief, grote mantelmeeuw, oeverloper, beflijster en rode wouw. Waarnemingen aangekruist in de G-kolom worden op de kaarten weergegeven met een ● en waarnemingen in de F-kolom met een ○. De bonte kraal (fig. 2) wordt als wintergast in grote delen van Nederland waargenomen. In sterk beboste streken, zoals op de Veluwe en in Oost- en Zuid-Nederland ontbreekt de soort in grote gebieden en dit lijkt ook het geval te zijn in de laagveengebieden in Friesland en in Noord- en Zuid-Holland. De verspreiding van de blauwe kiekendief (fig. 3) lijkt wel wat op die van de bonte kraal, maar wijkt zeer sterk af van de verspreiding als broedvogel (zie de Atlas van de Nederlandse broedvogels). In de winter verblijven in Nederland veel Oost- en Noord-Europese blauwe kiekendieven). In fig. 4 herkennen we de verspreiding van een kustvogel, in dit geval de grote mantelmeeuw. Vooral na zware stormen komen grote mantelmeeuwen ook ver in het binnenland voor. Opvallend is verder de verspreiding langs de grote rivieren. Tijdens de doortrek in mei kan de oeverloper waarschijnlijk in alle delen van ons land worden aangetroffen (fig. 5). De open plekken op de kaart komen in veel gevallen overeen met de niet of onvoldoende onderzochte blokken (zie fig. 1). Opmerkelijk is dat de oeverloper in vrijwel alle gevallen werd aangekruist in de G-kolom. Alleen op de Veluwe zien we een concentratie van "F-kolom-gevallen"; hier ontbreken dan ook geschikte biotopen over grote oppervlakten.

De beflijster (fig. 6) wordt in alle delen van het land waargenomen. In de kuststroken wordt hij echter in meer blokken gevonden. In april en mei 1981 zijn op veel plaatsen soms opvallend grote aantallen beflijsters waargenomen. Deze gegevens zijn echter niet in de kaart verwerkt. Vermoedelijk komt de beflijster meer voor dan uit de kaart blijkt. Door de gelijkenis met de merel wordt de beflijster wel eens over het hoofd gezien.

De rode wouw (fig. 7) wordt de laatste jaren steeds meer in Nederland waargenomen. Het broedgebied reikt tegenwoordig tot aan de oost- en zuidgrens van Nederland en ook in Nederland broedt de soort in zeer klein aantal. In de oostelijke helft van Nederland komt de rode wouw meer voor dan in de westelijke helft.

De nieuwe vogelAtlas

Over twee jaar, als het veldonderzoek voor het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels achter de rug is, kunnen de definitieve verspreidingskaarten worden samengesteld. Uiteraard ligt het ook bij dit project in de bedoeling de resultaten te bundelen tot een boekwerk, dat als titel zou kunnen hebben "VogelAtlas van Nederland". Hoewel het nog wat aan de vroege kant is, willen wij nu reeds onze gedachten laten gaan over de inhoud van dit boek. Daarbij komen allerlei vragen boven, zoals: Moeten voor elke soort alle verspreidingskaarten worden opgenomen, hetgeen waarschijnlijk zal resulteren in een zeer uitgebreid en duur boekwerk of moet ten behoeve van een goedkope prijs gekozen worden voor een compromis met een geselecteerd aantal kaarten per soort? Welke onderwerpen moeten in de soortbesprekingen worden behandeld en welke niet? Zo zijn nog talloze vragen denkbaar die beantwoord moeten worden voordat aan de toekomstige vogelAtlas kan worden begonnen.

De ervaring opgedaan bij het Atlasproject voor Broedvogels en tijdens het huidige project heeft uitgeezen dat onder de medewerkers aan het Atlasproject goede ideeën leven betreffende het uitwerken van de resultaten en het samenstellen van een atlas. Daarom willen we een beroep doen op iedereen die wil meedelen over de presentatie van de resultaten van het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels. Zet uw ideeën daarover eens op papier en stuur ze op naar de algemeen coördinator. Om tijdig te kunnen beginnen met het maken van definitieve plannen willen we vragen uw bijdrage vóór 1 januari 1982 in te zenden.

Een eigen vogelarchief

Over het nut van het vastleggen van eigen vogelwaarnemingen hoeven we het nauwelijks te hebben. Iedere vogelaar weet hoe waardevol het is om de gegevens op te slaan in een overzichtelijk archief waarin snel iets opgezocht kan worden. Toch blijken maar weinigen zo'n archief bij te houden. Veel vogelaars hebben geen idee hoe ze zoiets moeten aanpakken of verkeren in de veronderstelling dat het een tijdrovende bezigheid is. Eigenlijk zouden ze wel willen maar schrijven ervoor terug, omdat ze liever in het veld zijn dan achter een bureau zitten.

Besluidt deze categorie van vogelaars willen we opmerzaam maken op het vogelboek dat uitgegeven is door Vogelbescherming. Dit Vogelboek stelt waarnemers in staat hun waarnemingen snel, volledig en overzichtelijk vast te leggen. Snel en volledig omdat alle soorten die geregeld in Nederland worden waargenomen op de lijst staan, in dezelfde volgorde als op de SOVON-waarnemingskaart. Overzichtelijk omdat het boekje voorzien is van 12 kolommen, zodat men de gegevens van 12 excursies achter elkaar kwijt kan en in één oogopslag met elkaar kan vergelijken. Bovendien kunnen extra aantekeningen worden gemaakt op 12 daarvoor gereserveerde pagina's.

Het Vogelboek is in twee uitvoeringen verkrijgbaar, namelijk met of zonder plastic kftje. Beide uitvoeringen worden door Vogelbescherming voor de speciale prijs van respectievelijk f 3,- en f 2,- aan SOVON/COV-medewerkers aangeboden. Bestellen is mogelijk door het verschuldigde bedrag over te maken op giro 1882523 t.n.v. Vogelbescherming te Zelst. Vermeld er op het girokaartje wel even bij dat u SOVON/COV-medewerker bent.

Terwijl het Vogelboek vooral bedoeld is om na afloop van een excursie in te vullen, lenen streepijsten zich er speciaal voor om tijdens het veldwerk de waargenomen soorten aan te strepen. Na afloop van de excursie kunnen de gegevens van de streepijst worden overgenomen op de SOVON-waarnemingskaart en in het eigen archief. Dergelijke streepijsten zijn verkrijgbaar bij de Nederlandse Ornithologische Unie. De prijs bedraagt f 7,50 per 100 stuks, inclusief verzendkosten. Bestellen is mogelijk door een giroboektaalkaart of een bankcheque, waarop het verschuldigde bedrag is ingevuld ten name van de Nederlandse Ornithologische Unie te Katwijk, op te sturen aan A. Spaans, p/a RIN, Kemperbergerweg 67, 6816 RM Arnhem.

Aankondiging Handboek voor Vogelinventarisatie

Reeds enige tijd functioneert, onder auspiciën van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), een werkgroep die zich tot taak stelt het vervaardigen van een handboek voor vogelinventarisatie. In deze werkgroep hebben zitting vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer, RIN, SOVON/COV en Vogelwerkgroep Grote Rivieren. Het secretariaat berust bij R.G.M. Kwak, afdeling Landschapsecologie, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kasteel Broekhuizen, Leersum.

Het handboek omvat zowel de inventarisatie van broedvogels als tellingen van vogels buiten de broedtijd, zoals tellingen op slaapplaatsen, trek-tellingen, watervogeltellingen, wadvogeltellingen en tellingen gedurende de winter in meer besloten landschap. Er wordt aandacht besteed aan kwalitatieve en kwantitatieve technieken, aan de invloed van allerlei factoren op het inventarisatieresultaat en aan het verwerken en rapporteren van gegevens. Een belangrijk deel van het boek zal in beslag worden genomen door korte besprekingen per soort waarin worden aangegeven: de beste telmethoden, beste telperiode, specifieke problemen e.d. De Werkgroep zal voor het opstellen van deze besprekingen per soort een aantal ornithologen in Nederland om suggesties vragen.

Een ieder die kwantitatieve gegevens heeft over gedragingen van vogels die van belang zijn voor het tellen, wordt verzocht hierover contact op te nemen met de secretaris van de werkgroep. We denken daarbij vooral aan veranderingen in het gedrag in de loop van de dag en in de loop van het seizoen en aan het effect van weersomstandigheden en waarnemersverschillen. Ook gegevens over allerlei telfouten zijn welkom.

Werkgroep Handboek Vogelinventarisatie.

PTT-project

Inleiding

Om even in de herinnering terug te roepen: In het kader van het PTT-project worden 's winters drie tellingen uitgevoerd. De belangrijkste van deze drie, de midwintertelling, valt in de tweede helft van december. De resultaten van deze telling dienen er vooral voor te onderzoeken hoe de aantallen overwinterende vogels zich van jaar tot jaar verhouden. Naast de midwintertelling zijn er nog een november- en een februariertelling, die voornamelijk van belang zijn om het aantalsverloop tijdens een winter te bestuderen. Meer achtergrondinformatie over het PTT-project is te lezen in nieuwsbrief 9.

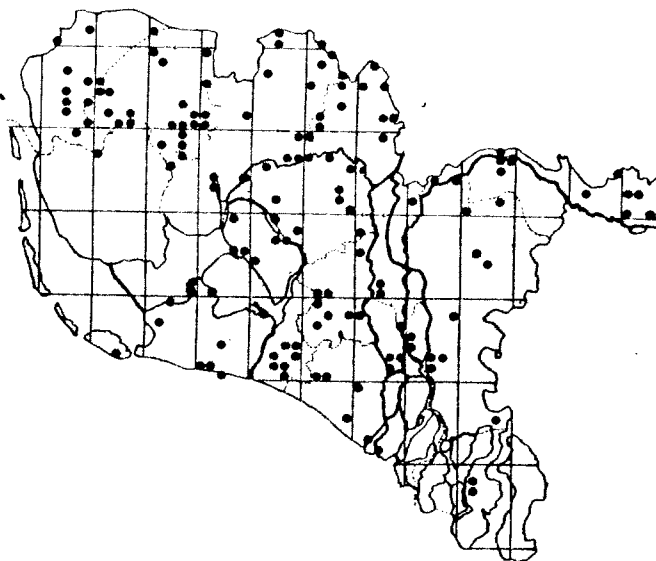
Een goede start

In het afgelopen winterseizoen is de eerste officiële puntransect-telling uitgevoerd. De deelname was boven verwachting. In tabel 1 is te zien hoeveel tellingen er in de 3 telperiodes zijn uitgevoerd, terwijl in figuur 8 is aangegeven hoe de getelde puntransecten van de midwintertelling over het land verspreid liggen.

Wanneer we bedenken dat bij het opzetten van het project gestreefd werd naar ca. 10 puntransecten per district, blijkt dat hier reeds in het eerste seizoen in veel districten ruimschoots aan is voldaan. Om het beeld in de komende winters volledig te maken, zou het zeer gewenst zijn als zich belangstellenden zouden aanmelden om puntransecten te gaan tellen op de Waddeneilanden, in Friesland, de Noordoostpolder, Zuid-Flevoland, Midden-Overijssel, de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden, Noord Brabant en Midden Limburg. Kortom overal waar leemtes te zien zijn op de kaart, zijn nieuwe puntransecten wenselijk.

Novembertelling : 103
Decembertelling : 151
Februariertelling : 106

Tabel 1. Aantal getelde puntransecten in het winterseizoen 1980/81

Figuur 8. Verspreiding van de puntransecten tijdens de midwintertelling van het seizoen 1980/81

Verwerking

De verwerking van de tellingen is achterop geraakt doordat men bij het CBS vrijwel alle beschikbare tijd heeft besteed aan het inhalen van de achterstand bij het Atlasproject. De gegevens van de puntransecttelling van het afgelopen seizoen zijn nog niet geponsd. Binnenkort zal daarmee een begin worden gemaakt. Wel is men bezig geweest met het ontwerpen van een rekenprogramma's waarmee de tellingen zullen worden geanalyseerd.

Om alvast proef te draaien, zijn wat berekeningen uitgevoerd met het materiaal van de proeftelling uit december 1978. Daarvan zullen hier wat resultaten worden getoond.

Tijdens de proeftelling in december 1978 werden 54 puntransecten geteld. Op al deze puntransecten samen werden 114.116 individuen geteld verdeeld over 127 soorten. In tabel 2 staan de 10 talrijkste soorten vermeld. Deze lijst van talrijke soorten is nogal gevarieerd van samenstelling. Naast soorten die op vrijwel alle puntransecten zijn aangetroffen (Houtduif, Spreeuw, Kokmeeuw) bevat deze lijst merkwaardig genoeg ook enkele soorten die slechts op een relatief klein aantal puntransecten zijn gezien (Kolgan, Smient). Ondanks het geringe aantal telpunten waar ze aanwezig waren, hebben deze laatste soorten toch de top 10-lijst weten te bereiken door hun hoge gemiddelde aantal per telpunt, waar ze aanwezig waren. Deze waarde zullen we aanduiden met de term presentiegemiddelde.

Zoals uit figuur 9 blijkt, ligt bij 80% van de waargenomen soorten het presentiegemiddelde beneden 10 individuen. De talrijkste soorten tijdens de telling zijn voornamelijk aan te treffen in de 20%-categorie met een presentiegemiddelde boven 10 individuen.

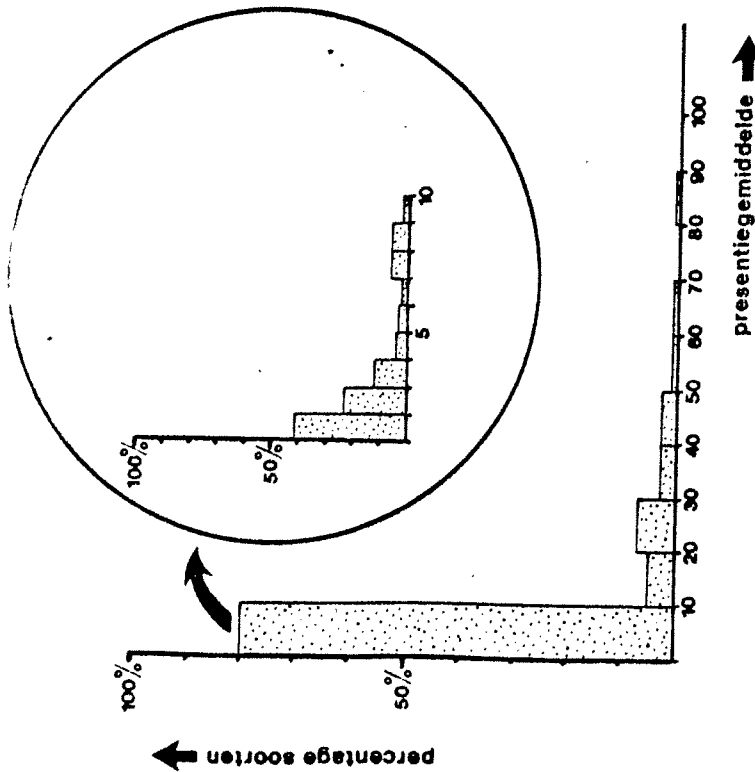
soort	totaal aantal individuen	aantal telpunten waarop waargenomen	aantal puntransecten waarop waargenomen	presentiegemiddelde
Kolgan	15991	65	14	246
Wilde Eend	13374	285	48	47
Meerkoet	10597	158	37	67
Spreeuw	10366	356	50	29
Kokmeeuw	10017	411	49	24
Houtduif	9511	364	53	26
Kransvogel	8055	241	47	33
Roek	3634	122	27	30
Smient	2556	17	8	150
Kauw	2235	173	46	13

Tabel 2 : Lijst van talrijkste soorten tijdens de proeftelling van 1978

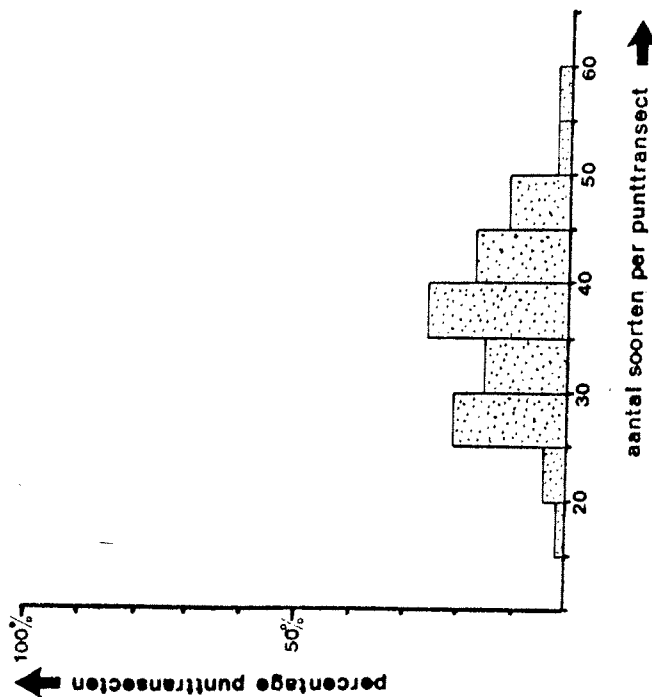
Het aantal waargenomen soorten per puntransect varieerde van 15 tot 57. Figuur 10 laat zien hoe de verdeling is.

Het aantal soorten dat tijdens een puntransecttelling wordt waargenomen hangt nauw samen met de keuze van het puntransect. Wanneer de 20 telpunten veel verschillende biotooptypen bestrijken resulteert dat meestal in een groot aantal soorten.

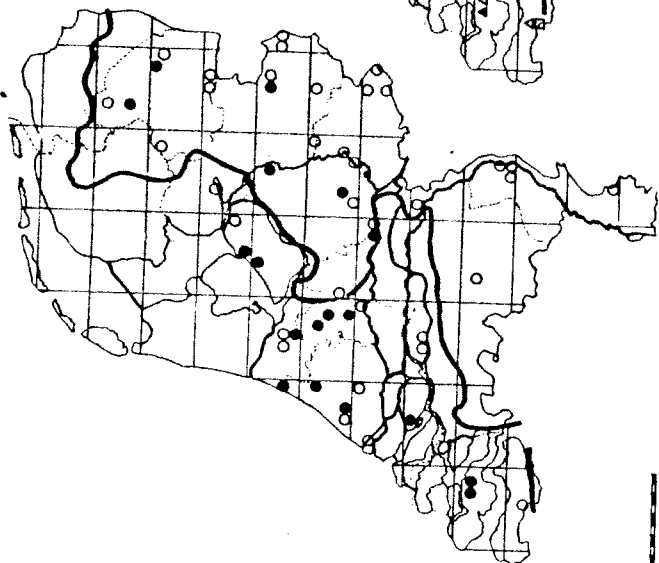
Toekomstige vergelijkende analyses zullen vooral worden uitgevoerd aan de hand van de per telpunt verkregen resultaten. Daarom zullen we onze aandacht nu wat meer naar het niveau van het telpunt richten. Het aantal waargenomen soorten per telpunt varieerde van 0 tot 27, terwijl het gemiddelde bijna 7 bedroeg. Het aantal individuen per telpunt varieerde van 0 tot 3788. Per puntransect schommelde het gemiddelde aantal individuen per telpunt tussen 2 en 872 met als gemiddelde waarde 105. In figuur 11, waar de getelde puntransecten zijn ingetekend, is met een gesloten of open symbool aangegeven of het gemiddelde aantal individuen per telpunt van het betreffende puntransect boven respectievelijk beneden het landelijk gemiddelde ligt. Bij een globale opsplitsing van het land in Hoog- en Laag-Nederland blijken de puntransecten in Laag-Nederland veelal hogere gemiddelde aantallen individuen per telpunt te hebben dan de Hoog-Nederlandse puntransecten. Het gemiddelde aantal individuen per telpunt van de gezamenlijke puntransecten in Laag-Nederland is ruim 2 keer zo groot dan dat in Hoog-Nederland (146 resp. 66). Echter door de enorme spreiding in de resultaten mag aan het gevonden verschil voorlopig niet al te veel waarde worden toegekend.

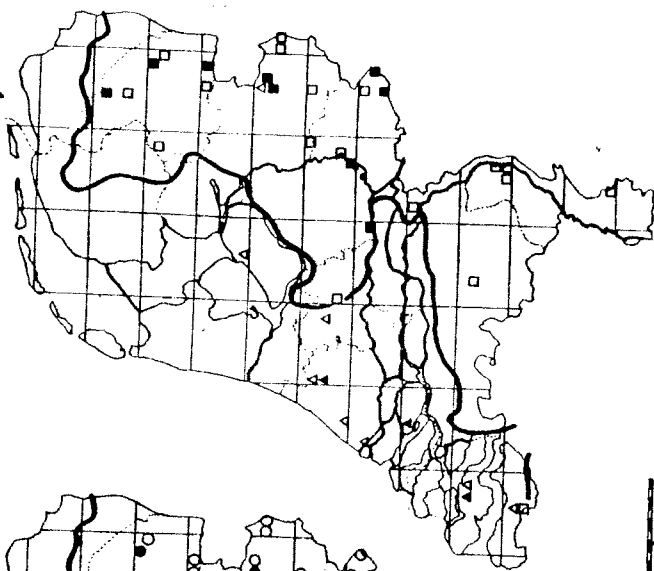
Figuur 9. Verdeling van het presentiegemiddelde per soort. Uit de figuur blijkt dat 80% van de waargenomen soorten een presentiegemiddelde heeft van 1 tot 10 individuen. Voor de overige 20% ligt deze waarde hoger (enkele zeer hoge waarden, zoals die van de kolgan (nl. 246) zijn niet aangegeven in de figuur). In de inzet is de categorie soorten met een presentiegemiddelde lager dan 10 individuen uitgesplitst.

Figuur 10. Verdeling van het aantal waargenomen soorten per punttransect.

Figuur 11. Verspreiding van punttransecten tijdens de proeftelling van 1978. Met een gesloten symbool (●) is aangegeven dat het gemiddelde aantal individuen per telpunt van het betreffende punttransect boven het landelijke gemiddelde (=150 ex) ligt. Een open symbool (○) duidt erop dat deze waarde beneden het landelijke gemiddelde ligt. De grens tussen hoog- en laag-Nederland is met een lijn aangegeven.

Figuur 12. Verspreiding van de punttransecten tijdens de proeftelling van 1978 waar roeken (aangeduid met □) en/of waar kievit (aangeduid met ●) werden waargenomen. Bij een gesloten symbool ligt het presentiegemiddelde op het betreffende punttransect boven het landelijke gemiddelde. Een open symbool geeft aan dat deze waarde beneden het landelijke gemiddelde ligt. De grens tussen hoog- en laag-Nederland is met een lijn aangegeven.

Wanneer we naar de afzonderlijke soorten kijken, dan zijn er duidelijk voorkeuren merkbaar. Als voorbeeld is gekozen voor de Kievit en de Roek; beide soorten zijn 's winters foeragerend in het open veld aan te treffen. Het presentiegemiddelde van de Kievit bleek vergelijkbaar te zijn met dat van de Roek (resp. 25 en 22) echter op slechts twee punttransecten werden beide soorten samen aangetroffen. Uit figuur 12 blijkt dat de Roek vrijwel geheel aan Hoog-Nederland is gebonden, terwijl de Kievit voornamelijk in Laag-Nederland wordt aangetroffen.

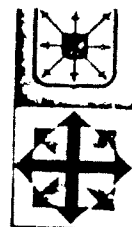
Aangezien er nog geen gegevens uit latere winterselzoenen in de computer zitten kunnen nog geen vergelijkingen worden gemaakt tussen twee of meer winters. Daarover volgt later meer.

Telselzoen 1981/82

De drie tellingen in het komende seizoen vallen in de volgende periodes: novembertelling: 14 tot en met 22 november 1981
decembertelling: 12 december 1981 tot en met 1 januari 1982
februaritelling: 13 tot en met 21 februari 1982.

Alle deelnemers aan de telling van het afgelopen seizoen krijgen de telformulieren automatisch toegestuurd. Nieuwe deelnemers kunnen zich opgeven bij hun DC.

GEMEENTE UDEN

Onderwerp:
Recreatieplan
Hemelrijk.

Antwoord op brief van:
28 mei 1981.

Vogelwacht Uden,
p/a W. Jansen,
Rechtestraat 26,
5409 AJ ODILIAPEEL.

Bijlagen:

Uden, 16 september 1981.
Verzonden:

23 SEP. 1981

Naar aanleiding van bovenaangehaalde brief delen wij U mede, dat de plas Hemelrijk de eerste jaren nog in exploitatie blijft bij de Veghelse Beton Centrale.

Vooruitlopend op het gereedkomen van het werk zijn de gebruiksmogelijkheden en uiteindelijke bestemming van de plas momenteel onderwerp van studie.

Bij eventuele aanwijzing van Hemelrijk als natuurgebied zal met Uw wensen zoveel mogelijk rekening worden gehouden.

Burgemeester en wethouders van Uden.

De burgemeester,

LOCO

De secretaris,

O: vdB.

T: ER

C:

DONDERDAG 14 JANUARI 1982

Zwaluw met vliegtuig naar zuiden

(Door onze correspondent
Marc de Koninck)

BRUSSEL - Een boerenzwaluw die op Nieuwjaarsdag in een schuur in Wallonië werd aangetroffen, is deze week met een DC-10 van de Belgische nationale luchtvaartmaatschappij Sabena naar Tunesië gevlogen. De luchtwaardin (stewardess)

wierp het diertje op het vliegveld van Tunis de blauwe hemel in, die een temperatuur had van 23 graden boven nul.

De zwaluw moet in het afgelopen najaar de trek naar het zuiden gemist hebben die zijn soortgenoten zonder uitzondering plegen te ondernemen. Toen de vogel door leden van de dierenbescherming werd gevangen, had hij een periode van felle vrieskou doorstaan.

Eenmaal in Tunesië was de boerenzwaluw overigens nog lang niet op zijn plaats van bestemming. Hij behoort tot de soort met de verste overwinteringsplaats: zuidelijk Afrika.

De ransuil, duidelijk zichtbaar zijn de oorpluimen die echter niets met oren te maken hebben.

- vrijdag 22 januari 1982 -

Bestand in Nederland lijkt weer aan te trekken. Grote populaties van uilen in de regio

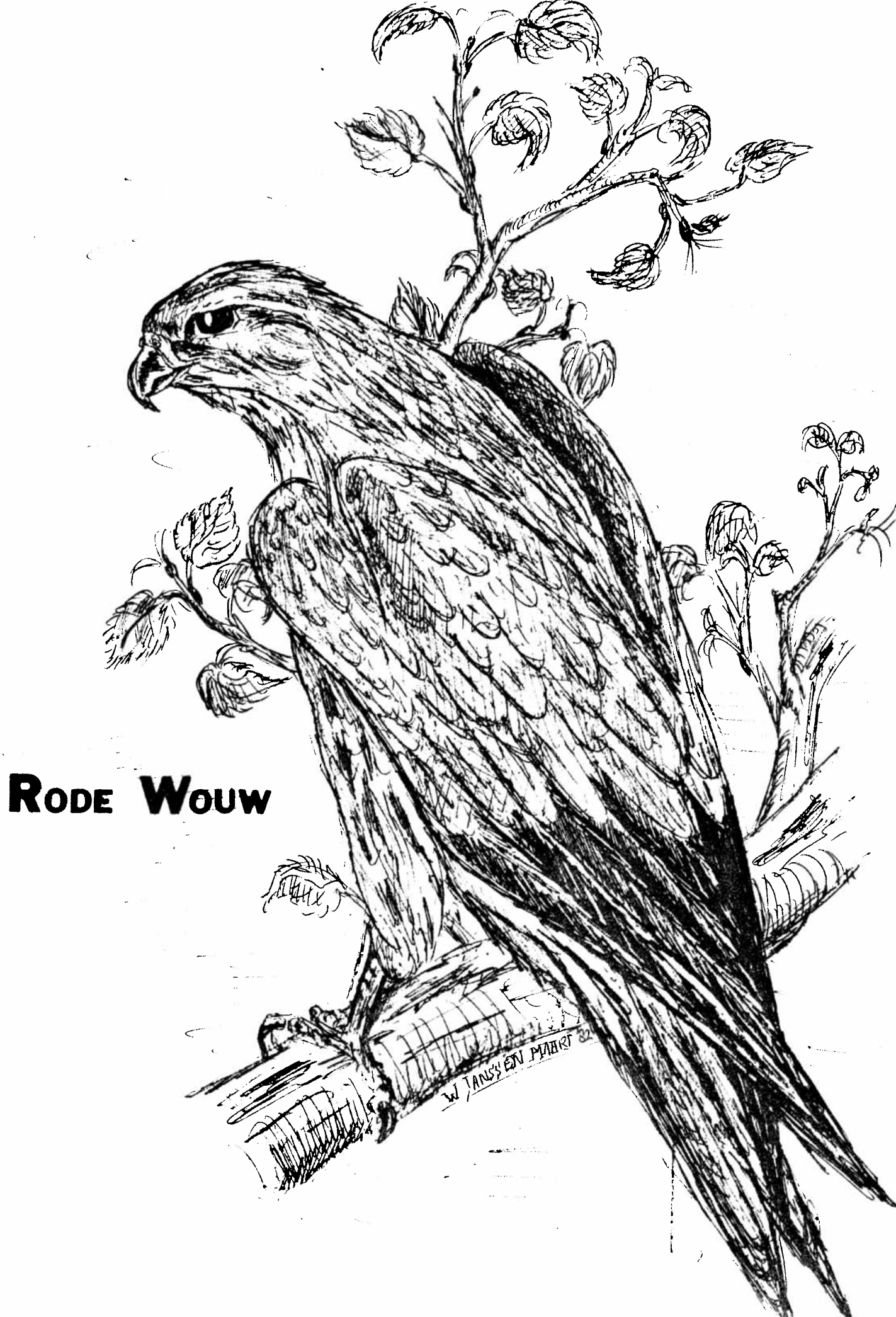
(Door Ton Wagenaars)

Grote populaties uilen, voornamelijk de lastigst waar te nemen ransuilen, worden de laatste weken signaleerd in de directe omgeving van onze regio. Daar de trek van deze nachtvogels gewoonlijk plaatsvindt in de maanden oktober en november (najaarstrek) en maart (voorjaarstrek) moeten de extreme temperatuurwisselingen van de laatste weken geleid hebben tot deze thans regelmatig gesignaleerde spectaculaire samensproeiingen. Wellicht betreft het hier de doortrekkende uilen uit de noordelijke delen van Europa. Roestplaatsen, vaste slaap-

plaatsen van uilen, met enkele exemplaren vormen al een zeldzaamheid, maar de grote groepen waarvan thans sprake is, met soms meer dan 30 exemplaren, behoren tot de zeldzaamheden.

Met de meldingen van deze grote groeperingen wordt tevens bewaarheid, wat al enigszins vermoed werd dat het uilenbestand in ons land weer enigszins aan het aantrekken is. Na eeuwenlang wegens bijgeloof, onkunde en misplaatste angst vervolgd te zijn geweest vormde het overmatig gebruik van pesticiden en verdelmiddel- middelen tijdens de jaren

zestig een ernstige bedreiging voor onze uilen. Voor de zeven in Nederland broedende uilensoorten leken de jaren zestig de definitieve nekslag te worden. Voor kerstuil, bosuil en steenuil geldt nog steeds alarmfase één, maar de thans gesignaleerde grote groepen ransuilen, ook wel ooruil of hoornuil genoemd, lijken de klap weer enigszins te boven. De biotoop van de ransuil is meestentijds een golvend, droog landschap met het liefst oude, hoge dennen of sparren. Ze zijn streng beschermd en het doden, ja, zelfs het verstoren van de vogels, is strafbaar bij de wet.

RODE WOUW

W. JANSSEN PIJART 32

DE BOOMVALK

Als men op half open bos, heideveld of bij vennetjes een grote gierzwaluw-achtige vogel ziet vliegen, dan heb je vrijwel zeker met een boomvalk te maken.

Vooral tegen de avondschemering kun je ze weleens, vooral in de buurt van water zien jagen op libellen, die ze vliegend oppeuzelen. Andere geliefde prooien zijn zwaluwen en leeuwerikken. Zelfs gierzwaluwen en boerenzwaluwen, die bekend staan om hun snelle vlucht, zijn niet veilig voor de boomvalk.

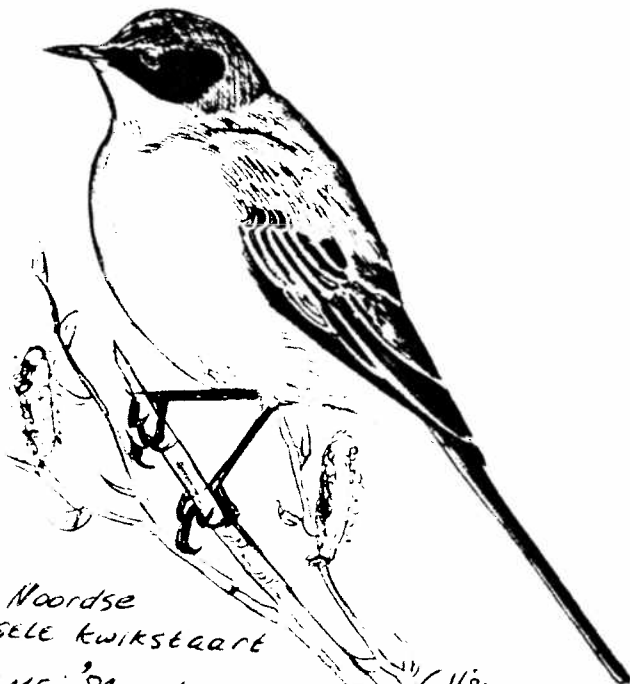
Goede kenmerken om de boomvalk te herkennen zijn: de contrasterende zwart-witte kop en de rode broekveren die vooral bij de mannetjes het mooist zijn. De broekveren bij de jongen en de vrouwtjes zijn vaal beige.

De Strabrechtse heide (bij Mierlo) is een uitstekend gebied voor boomvalken. Ze vinden daar bos, heide en vennetjes.

De boomvalk arriveert in mei, dan kan men ook zijn balts zien. Deze bestaat uit een aantal spectaculaire showvluchten, waarin de ene vogel schijnbaar op de andere stoot of waarin het mannetje in volle vlucht een prooi overgeeft aan het vrouwtje.

Hun vertrekdatum is meestal eind augustus - begin september. Ze trekken dan naar Afrika toe, waar ze tot voorbij de evenaar verblijven.

G. V.

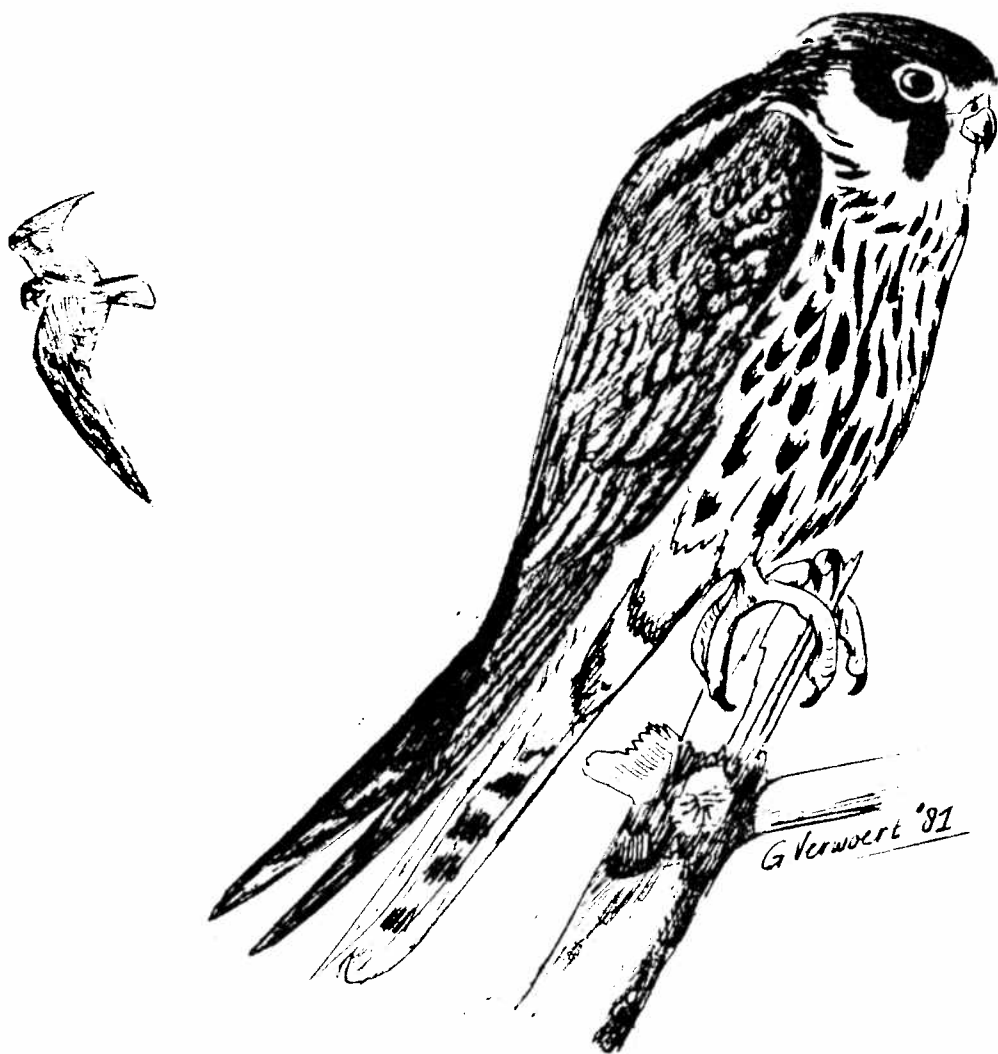
Noordse
GELE KWIKSTAART
5 MEI '81. Longs
oever van de Kleuter. G.V.

Braks: Havik roeit postduif niet uit

DEN HAAG (ANP) — Minister Braks (landbouw) gelooft niet dat berichten over een slachting onder postduiven en andere vogelsoorten op de Veluwe door rooftochten van haviken juist zijn.

Dat blijkt uit zijn antwoord op schriftelijke vragen van de VVD-Kamerleden Waalkens en Evenhuis. Zij stelden die vragen naar aanleiding van een bericht in het NOS-journaal, dat melding maakte van grote verliezen, die postduivenhouders zouden lijden door een te hoge stand van haviken op de Veluwe.

Volgens minister Braks „is het aantal postduiven, dat ten prooi valt aan haviken niet van enige betekenis in verhouding tot het totale aantal postduiven in ons land“.

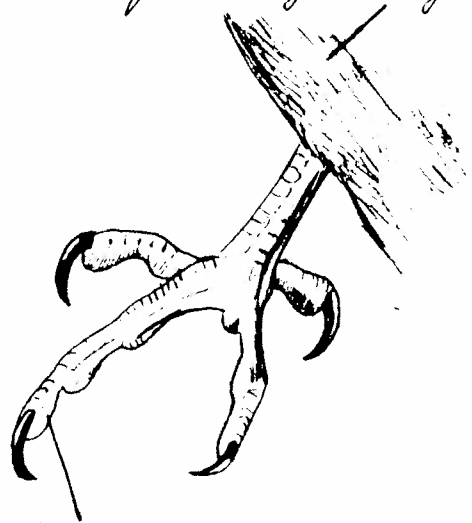
De boomvalk

Een beentje middenin
het neusgat voorkomt
ademnood bij adem-
beremende duif-
vluchten.

een getande snavel met een
scherpe punt is "handig" bij
het verslinden van een prooi

de "rote broek" ontbreekt
bij vrouwtjes en jongen.

lange tenen, met kussentjes
eronder, zorgen voor een
vaste grip.

BOTULISME

Hierbij doe ik u algemene en voor wat het Brabantse betreft specifieke informatie toekomen.

Het is gebleken dat in Brabant in 1976 erg veel botulisme gevallen zijn geconstateerd (zie elders in dit blad). Sindsdien waren de zomers natter en de bestrijding effectiever; in 1978 werden nog - volgens opgaven van 44 van de 133 brabantse gemeenten- de volgende soorten botulismeslachtoffers gemeld: 62 eenden

16 brasems

1 witte gans

In 1979 en 1980 kwamen volgens de gemeenten geen of weinig botulismegevallen voor. Uit de lage inzendingsrespons van de jaarlijkse provinciale enquête-formulieren door de gemeenten blijkt dat voorkoming en bestrijding van botulisme niet de volle aandacht krijgt die het verdient. De provincie heeft daartoe in juni j.l. een affiche opgesteld om iedereen van de noodzaak tot het voorkomen en bestrijden van botulisme te doordringen.

Ik hoop u hiermee van dienst te zijn geweest,

met vriendelijke groeten

G. Heeren, buro milieuhygiëne

provinciale waterstaat.

Deze affiche is in handen van de vogelwacht.

Hier volgt het in de tekst vernoemde verslag.

OVERZICHT 1976 BOTULISME IN NOORD-BRABANT.

Het voorkomen van botulismus in 1976 in de provincie Noord-Brabant.

De verspreiding van botulismus in Nederland nam de laatste jaren sterk toe. Dr. J. Haagsma van het Centraal Diergeneeskundig Instituut stelde naar deze voor veel watervogels dodelijke vergiftigingsziekte een diepgaand onderzoek in. In een op uitnodiging van gedeputeerde staten gehouden lezing voor o.a. leden van provinciale staten, ambtenaren van de Inspectie van de volksgezondheid, leden van de Provinciale Raad voor de Milieuhygiëne, waterschapsbestuurders en provinciale ambtenaren wees dr. Haagsma erop, dat:

- een effectieve bestrijding van botulismus slechts mogelijk is door een algeheel herstel van het ecologisch evenwicht in het oppervlaktewater te bevorderen;
- bestrijding van botulismus op korte termijn bijzonder moeilijk is; de enige reële mogelijkheid om uitbreiding tegen te gaan is het verzamelen en het vernietigen van de kadavers.

Om de bestrijding van botulismus in 1976 zo effectief mogelijk aan te pakken zond het provinciaal bestuur onder meer aan alle gemeenten, waterschappen en recreatieschappen in Noord-Brabant een circulaire, opgesteld in samenwerking met de Inspectie van de volksgezondheid en het Centraal Diergeneeskundig Instituut. Naast richtlijnen hoe botulismus bestreden kan worden, kregen betrokkenen het verzoek aan het bureau milieuhygiëne van de provinciale waterstaat het optreden van botulismus in hun gebied te melden.

Uit de ingekomen meldingen blijkt, dat de verzameling en de vernietiging van de kadavers bevredigend is verlopen en dat botulismus in 1976 in Noord-Brabant ernstige vormen aannam.

Bijlage 1 geeft een beeld van de verspreiding van botulismus in 1976 aan de hand van de aantallen verzamelde kadavers. Daaruit blijkt dat de Brabantse Biesbosch, waar ongeveer 2.000 kadavers werden verzameld, de grootste besmettingshaard was; ook het gebied van de gemeente 's-Hertogenbosch en het Drongelens kanaal waren vrij grote besmettingsgebieden.

In bijlage 2, (overzicht van de in de Brabantse Biesbosch gevonden kadavers) valt op, dat ook een aantal roofvogels, zoals bruine kiekendief en torenvalk aan botulismus stierf; tot nog toe werd verondersteld dat roofvogels ongevoelig waren voor botulismus.

Ook zijn meldingen binnengekomen over een aantal vissen die blijkens contrôle aan botulismus stierf.

Aangenomen mag worden, dat de extreem warme zomer van dit jaar de ontwikkeling van botulismus heeft bevorderd.

De conclusie uit het vorenstaande is, dat een zo uitgebreid mogelijke informatie en samenwerking van alle betrokken instanties de komende jaren noodzakelijk blijft.

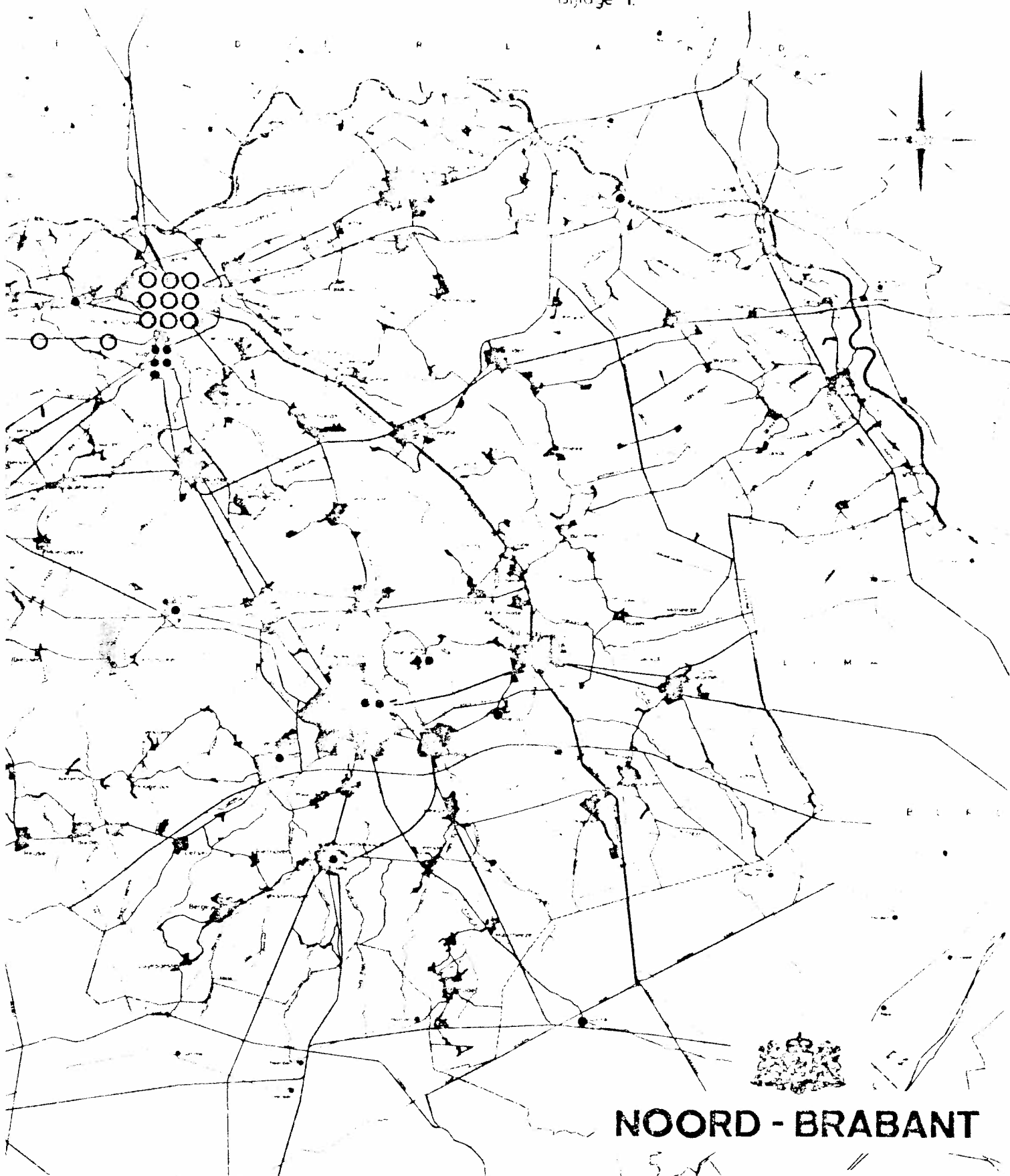
december 1976

Bureau Milieuhygiëne Provinciale Waterstaat.

Vindt u zieke of dode dieren, raak ze dan niet met blote handen aan. Neem direct contact op met de gemeente of meld de vondst bij de provinciale waterstaat, Brabantlaan 1, 5216 TV Den Bosch, tel.: 073-133838. Zieke watervogels zijn te herkennen aan verlamingsverschijnselen aan kop, vleugels of poten. Stervende dieren houden zich vooral op in rietkragen, moerassen en bosjes.

Elk dier dat aan botulisme bezwijkt is een bron van besmetting. Met uw hulp kan de gemeente de ziekte tijdig op het spoor komen en ervoor zorgen dat de juiste maatregelen worden getroffen. De dode dieren moeten namelijk worden opgeruimd en vernietigd om uitbreiding van de ziekte te voorkomen. In met botulisme besmette gebieden is bovendien regelmatige contrôle (liefst dagelijks) noodzakelijk.

Bijlage 1.

NOORD - BRABANT

PROVINCIALE WATERSTAAT
Bureau MILIEUHYGIENE
oktober 1976

BOULISMUS IN BRABANTSE BIELOSCHE 1976
OVERZICHT VAN GEVONDEN KADAVERS

1936

SOORT	WEEK 4 t/m 10 JULI	WEEK 11 t/m 17 JULI	WEEK 18 t/m 24 JULI	WEEK 25 t/m 31 JULI	WEEK 1 t/m 7 AUG.	WEEK 8 t/m 13 AUG.	WEEK 14 t/m 20 AUG.	WEEK 21 t/m 27 AUG.	WEEK 28 t/m 3 SEPT.	TOTAAL
FUUT	1	1			1					
WILDE EEND	46	173	192	249	179	117	131	82	1	4
WINTERTALING	3	7		7	16	12	57	80	38	1207
ZOMERTALING									17	199
PIJLSTAART							1			1
KRAKEEND							1	1		2
TAFELEEND					2			1		3
SLODEEND		1		5				1		1
BERGEEND	8	4	6	1	6	1	13	3		23
KNOBBELZWAAN						3	3			31
MEERKOET		18	6	38	16	13	1			1
WATERGOEN	2	7	10	5	10	3	9	9	6	115
KIEVIT		13	8	8	2		8	5	3	53
GRUTTO		2	2					1		32
TURELUOR	1									4
SCHOLLESTER			1							1
KEMPHAAN	1									1
KLUUT			1					1		2
WULP		1								1
WATERSNIP		7	1	1	2		1	1		1
OEVERLOPER										13
RUITERSPEC.				1		1		1		2
KAPMEEUW	6	11	13	21	13	10	6	21	4	1
STORMMEEUW			1	2		6	5	20		105
ZILVERMEEUW								7	1	34
MANTELMEEUW			1		2		1	1	1	8
VISDIEF								1		6
MEEUWSPEC.	1	12				1		1		2
NOORDSE STERN						3		1	1	18
BLAUWE REIGER		3	3	1	1	1		1		2
KWAK							4	1		13
BR. KIEMENDIEF				2			1			1
TORENVALK				1		1	1			4
FAZANT		1		1	4	1	2	2		1
PATRIJS			1							11
MEREL		2				1				1
BLAUWBORST				1						3
ROOBBORST			1							1
SPREEUW			1							1
HUISZWALUW				1						1
ZANGVOGELSPEC.							1			1
ZW. KRAAI			1							1
EKSTER	2	3	4	2		1	1			1
POSTDUIF		1	1							13
HOUDUIF		1	1	1			1			3
TOTAAL	69	265	253	351	257	175	249	242	72	1933

Overdruk uit: "Visserij, voorlichtingsblad voor de Nederlandse Visserij", (oktober 1977) nr. 6, blz. 358-362.

Drs. M. van den Eijk, Hoofdafdeling Sportvisserij en Beroepsbinnenvisserij

Botulisme, volksgezondheid en visserij

Samenvatting

Naast de beschrijving van de ziekte, veroorzaakt door de bacterie *Clostridium botulinum*, wordt een beschrijving gegeven van de uitbreiding van de ziekte in het algemeen en in Nederland in het bijzonder. Maatregelen die getroffen kunnen worden om de uitbreiding onder controle te houden worden aangegeven.

De betekenis van botulisme voor de mens en daarmee in verband staande ook voor de visserij wordt belicht, evenals de argumenten waarop men kan vaststellen of een vissterfte al of niet door botulisme is veroorzaakt.

Inleiding

De term botulisme wordt gebruikt voor een bepaalde vorm van voedselvergiftiging door de opname van het gif botulinum. Deze stof wordt gevormd door de bacterie *Clostridium botulinum*. De gevolgen van deze vergiftiging zijn verlamningsverschijnselen, die soms dodelijk kunnen zijn. Het optreden van botulisme bij mensen werd voor het eerst onderkend door de Belg Van Ermengem in de jaren 1895-1897. Hij isoleerde de eerst cultures van deze bacterie en bescheef het vergif.

De bacterie behoort tot het geslacht *Clostridium*, waarvan ook andere vertegenwoordigers bekend zijn, zoals de soorten die gangreen, tetanus en een ander soort voedselvergiftiging veroorzaken. Er zijn verschillende typen van *C. botulinum* te onderscheiden, die elk een ander toxine afscheiden. Ze zijn verdeeld in de typen A, B, C, D, E, F en G. De mens is gevoelig voor A, B, E en F. De typen C en D zijn meestal de veroorzakers van het botulisme bij dieren. Er blijkt een groot verschil in gevoeligheid te zijn van de diverse dieren voor deze beide typen vergif. Zo zijn paarden, runderen, schapen, nertsen en verschillende soorten vogels zeer gevoelig voor C, terwijl katten, honden en varkens hier niet of nauwelijks gevoelig voor zijn. Van vissen is bekend dat er verschillende slachtoffers zijn gevallen door botulisme type C en E. Roofvogels en aaseters zijn nauwelijks of niet gevoelig voor de toxinen. Dit berust op het feit dat het botulinum de darmwand minder goed kan passeren. Als er toch slachtoffers vallen is er een onvolkomenheid in dit darmmechanisme opgetreden.

Geschiedenis

De eerste waarneming van een groot aantal slachtoffers onder het waterwild was waarschijnlijk in 1893 in Zuid Afrika, toen daar de 'lamsziekte' bij eenden werd gezien.

Vele dieren vertoonden verlamningsverschijnselen en stierven daarna. Bij runderen was al veel eerder 'lamsziekte' waargenomen. Later is gebleken dat zij ziek werden doordat ze aten van de overal aanwezig zijnde karkassen, die giftig bleken te zijn. Rond deze tijd werden ook in Amerika grote eendesterftes gemeld; in 1876 in het Owens Lake en in 1893 in de moerassen van het Great Salt Lake.

De onderzoeker Meyer heeft in de twintiger jaren pionierswerk verricht bij het onderzoek van deze eendesterftes. Ook uit Australië zijn enkele keren grote eendesterftes bekend geworden.

De eerste gevallen waarin mensen als botulisme slachtoffers bekend werden, was in 1870, toen in Duitsland vele mensen ziek werden en diverse stierven na het eten van worst. Deze ziekte, beschreven door Mueller, werd met botulinus (botulinus = worst) aangeduid.

Pas in de laatste jaren werd er melding gemaakt van grote eendesterftes in Europa, incidenteel in Skandinavië in 1965 en 1967 en later vanaf 1970 in Nederland.

Voorkomen en verspreiding

Clostridium botulinum komt over de gehele wereld voor en is zelfs aangetroffen in bodemonmonsters van de zee op een diepte van 2.000 m, maar ook in bodemonmonsters van 4.000 m hoogte. De mogelijkheden voor een ruime verspreiding zijn talrijk. Er zijn *Clostridium*-sporen in vis en in garnalen gevonden, maar ook in het darmkanaal van verschillende vogels. Uit het verloop van de sterftes in Nederland bleek hoe snel de type C bacterie zich over het gehele land kon verspreiden. In 1970 waren er slechts 5 gemeenten bekend waar deze bacterie voorkwam, maar in 1976 kwam botulisme bij watervogels nagenoeg overal in het land voor, met uitzondering van Limburg en de Waddeneilanden. Dat een snelle uitbreiding van botulisme toch niet altijd plaats vindt, blijkt uit het volgende. Enige jaren geleden trad een grote vogelsterfte op in het St. Jamespark in Londen, die echter geheel tot dit park beperkt bleef, ondanks dat veel eenden overvlogen naar de dichtbij gelegen vijvers van Buckingham Palace, Kensington Gardens en Hyde Park. Over het verspreidingsmechanisme kan men dus nog niets verklaren.

Het ontstaan van botulisme

Botulisme treedt op als aan enkele voorwaarden zijn voldaan. Deze zijn van biologische en klimatologische aard:

- 1 — de aanwezigheid van de bacterie *Clostridium botulinum*,
- 2 — de aanwezigheid van geschikt substraat (voedingsbodem),
- 3 — de afwezigheid van zuurstof,
- 4 — een geschikte temperatuur in het substraat.

ad 1 — *Clostridium botulinum* type C

Sinds de eerste botulisme-uitbraken in Nederland zijn steeds meer gebieden intensief besmet geraakt met *Clostridium botulinum* type C bacteriën. Door de grote resistentie van de sporen, zullen deze gedurende geruime tijd in hoge concentraties aanwezig blijven.

ad 2 en ad 3 — Het substraat (voedingsbodem)

Het substraat is dode organische stof van dierlijke herkomst, waarin zuurstofloze condities aanwezig zijn, zoals mogelijk is in kadavers. Een kadaver is een potentiële bron voor vele slachtoffers. Het kan besmet raken door geïnfecteerd water of het draagt de bacteriën al bij zich. Onder een voldoende hoge temperatuur vindt ontwikkeling plaats van de bacteriën, waardoor het kadaver en de daarop levende maden gif bevatten. Dieren die hiervan eten sterven en vormen nieuwe besmettingshaarden. Bij voldoende hoge temperaturen heeft deze kettingreactie een explosieve ontwikkeling van botulisme tot gevolg.

ad 4 — Temperatuur van het substraat

Voor een snelle opbouw van een grote hoeveelheid toxine moet de temperatuur van het substraat gedurende enige tijd gunstig zijn. Voor type C is dit minstens van 20°C. De optimale temperatuur ligt voor alle typen bij ongeveer 30°C.

Gedurende het grootste deel van het jaar zal de temperatuur van het Nederlandse oppervlaktewater te laag zijn voor de vermeerdering *Clostridium botulinum* type C. In ondiep water kan de temperatuur echter snel oplopen bij warm zomerweer. Daarnaast kan de lozing van warmwater een rol spelen. Natuurlijk zijn er ook andere factoren die van belang zijn voor de vorming van toxinen. De bacterie kan groeien in een milieu, waarvan het zoutgehalte minder is dan 30‰ en bij een pH hoger dan 5,6. Dit zijn belangrijke gegevens voor de voedselbereiding, ter voorkoming van een latere ontwikkeling van *Clostridium botulinum*.

Na enkele uitbarstingen van botulisme herbergt de modder en het water rond zo'n hard grote hoeveelheden toxine en deze zijn verantwoordelijk voor de later spontaan optredende winter- en voorjaarssterftes. Het verschil met de zomersterftes is dat de wintersterftes het gevolg zijn van nog aanwezige hoeveelheden gif. Een zomersterfte, van juni tot vroeg in de herfst optredend, zal een toenemend aantal slachtoffers te zien geven, maar zal ook langzaam weer verdwijnen. Door de geschikte temperaturen worden weer nieuwe haarden gevormd.

Hoe is het botulisme te beperken en uiteindelijk te bestrijden?

Uit het voorgaande is op te maken, dat men een uitbarsting van botulisme onder controle kan houden door:

- 1 — consequent kadavers ruimen,
 - 2 — geïnfecteerde gebieden doorstromen met vers water,
 - 3 — beperken van grote gebieden die met een zeer klein laagje water zijn bedekt.
- Men heeft elders succes gehad met het terugdringen van een epidemie door gro-

te gebieden droog te leggen en het watertransport via kanalen te leiden. In lang niet alle gevallen is een dergelijke handelswijze mogelijk daar er vaak ook andere eisen aan een bepaald gebied gesteld worden. Het centrale middel blijft daardoor het ruimen van kadavers. De inzet die de verschillende instanties zoals provincies, gemeenten, waterschappen en andere waterbeheerders vorig jaar hebben vertoond met het ruimen, heeft erger voorkomen en grote ophopingen van toxinen daardoor beperkt.

Methodes om getroffen dieren te 'redden' bleken steeds weer te berusten op het wegspoelen van het gif uit de darmen, waar het gif anders zou worden opgenomen. De dieren moeten veel vers water drinken of goed voedsel eten. Het succes van het gebruik van antitoxinen is zeer betrekkelijk; bovendien is de werking van antitoxinen van korte duur (2 weken) en wordt er geen afweerreactie in het lichaam gevormd.

Er wordt dus geen duurzame immuniteit gevormd.

Betekenis van botulisme voor de mens

Zoals al eerder is gezegd kan de bacterie zich alleen vermenigvuldigen in een zuurstofarme omgeving. Dit kan gebeuren in kadavers van gestorven dieren, maar ook in levensmiddelen die bij conservering onvoldoende zijn verhit en ook zeer sporadisch in slecht genezende wonden met dood weefsel.

Afgezien van deze sporadisch waargenomen infectie vindt de intoxicatie van mens of dier plaats door opname van reeds gevormde toxinen. In het verleden zijn er diverse sterfgevallen van de mens bekend door botulisme. Deze waren vaak mede te wijten aan een vertraging bij het opstellen van de juiste diagnose en het ontbreken van goede antisera.

Door toename van botulisme-C haarden, was de vrees voor een toename van de botulisme typen die voor de mens schadelijk zijn (A, B, E en F), niet ongerechtvaardigd. Maar uit de resultaten van een onderzoek hiernaar, bleek dat dit niet het geval was. De typen B en E bleken in de zwaar besmette gebieden niet vaker voor te komen als in de niet besmette gebieden.

Het % voorkomen van Clostridium botulinum

in de genomen bodemonsters:	type C	type B	type E
— in niet besmette gebieden	4	6	21
-- in zwaar besmette gebieden	71	4	14

Ondanks het in eerste instantie gelijke aanbod van de drie verschillende typen blijkt type C zich beter in watervogelkadavers te ontwikkelen dan de types B en E. Het oprapen van kadavers die vooral toxine C bevatten brengt dus maar een gering gevaar voor de mens met zich mee. Consumptie van deze gestorven en vaak al in ontbinding verkerende kadavers lijkt uiterst onwaarschijnlijk. Bovendien zal een deugdelijke verhitting alle toxinen doen afbreken. Vlees- en visprodukten worden in Nederland zodanig behandeld dat vermeerdering van de bacterie en daardoor toxinevorming niet plaats kan hebben (zouten, in het zuur, bakken en koken) en ook de blikprodukten zijn streng gecontroleerd. Waakzaamheid met betrekking tot de levensmiddelen blijft echter geboden en met name voor de produkten van de andere landen, waar de omstandigheden met die van ons verschillen. Zo kent men muktak, dolfijnenvlees in zeehondenolie, gegeten door de eskimo's van Alaska; izuski, rauwe gefermenteerde vissla uit Japan en diverse zalmmeierienpasta's uit de noordelijke landen. Van al deze produkten is bekend dat ze de oorzaak zijn geweest van botulisme bij de mens.

Botulisme in Nederland

In Nederland zijn de C. botulinum typen A, B, C, D en E aangetroffen. Type A blijkt slechts zeer sporadisch voor te komen. Het optreden van botulisme bleek in verschillende gevallen bevorderd te zijn door klimatologische omstandigheden, daar het alleen in de zomer voorkwam. In andere gebieden werd een relatie aangetoond met warm afvalwater en bleken ook in de winter sterfgevallen bij vogels voor te komen. Een grote sterfte aan watervogels trad op in 1975 en hetzelfde herhaalde zich een jaar later. Het officiële dodencijfer voor 1976 werd vastgesteld op 60.000. Er werden slechts enkele gevallen van botulisme bij vissen aangetoond. Afgezien van de enkele incidentele gevallen vielen de meeste slachtoffers bij vissen juist daar waar reeds in ernstige mate botulisme bij vogels voorkwam. Dit betrof voor het overgrote deel type C, hoewel er ook enkele malen type E werd aangetroffen. Over het voorkomen van botulisme bij vissen is weinig bekend. Wel is reeds experimenteel aangetoond dat karper en paling gevoelig zijn voor type C toxine. Botulisme is verder aangetoond bij kotblei, voorn en brasem. Types B en E zijn in mosselen aangetroffen, terwijl E ook in baars is gevonden.

Aspecten voor de visserij

Diverse vissen blijken *Clostridium botulinum* bacteriën met zich mee te dragen. Deze bacteriën bevinden zich in een rusttoestand, daar ze in het levende weefsel niet kunnen groeien. Ze vormen dus geen toxine. De vis heeft dan ook geen last van de bacterie en zal zich gewoon gedragen ten opzichte van de hengel. Een vis die wel vergiftigd is, zij het niet dodelijk, zal aan verlamningsverschijnselen lijden en daardoor niet bijtlustig zijn, en daarom niet vangbaar met de hengel. Onder consumptievis kunnen exemplaren zitten die vergiftigd zijn, aangezien deze vis met diverse vistuigen gevangen kan worden, waardoor verlamde dieren toch in een net kunnen geraken. Deze vis zal geen schadelijke gevolgen voor de mens met zich meebrengen, mits de vis goed wordt verhit. Het gif botulinum bestaat uit een eiwit, dat onder verhitting uit elkaar valt en daardoor onschadelijk is geworden. Voor botulisme-vergiftiging hoeft men dan ook niet te vrezen.

Vissterfte — veroorzaakt door botulisme?

Bij het optreden van een grote vissterfte, moet men nauwkeurig nagaan of er sprake is van botulisme of dat deze sterfte door andere oorzaken is ontstaan. Als in zo'n geval enkele vissen voor onderzoek worden opgestuurd en de test positief blijkt te zijn, wil dit soms alleen maar zeggen dat er botulinum toxine aanwezig was. Men kan echter vaak geen uitsluitsel geven over de vraag of het gif door de vis met het voedsel was opgenomen en er dus van vergiftiging sprake was, of dat het gif na de dood van de vis was gevormd. In vele gevallen komt een dode vis pas boven drijven als hij al enige dagen op de bodem heeft gelegen. Vele vissen blijken de bacterie al in hun darmkanaal te bevatten en dan is een ontwikkeling van vergif na de dood zeer waarschijnlijk. Alleen als bij een zeer vers kadaver het botulinum toxine wordt aangetroffen wijst dit op een vergiftiging. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van het eten van maden uit een door botulisme aangetast kadaver.

Is de vissterfte een gevolg van botulisme, dan zal men zo nu en dan enkele dode vissen aantreffen. In geval van een epidemiale ontwikkeling van botulisme zal men in de loop der tijd steeds meer dode vis aantreffen. Een epidemie moet zich immers eerst opbouwen! Het aantal dode vissen zal ook weer geleidelijk afnemen. Bij een plotseling optreden van een grote hoeveelheid dode vis, die allemaal in dezelfde staat van ontbinding verkeren, zal deze vissterfte dan ook aan andere oorzaken geweten moeten worden.

Literatuur

Enright, A. A.	1971	— A review of research on type C botulismus among water-birds.
Bureau of Sportfish. and Colorado Coop. Wildlife Res. Unit.
Interdepartementale		— Coördinatie commissie voor de Milieuhygiëne 1977 - Botulisme bij Watervogels.
Min. Volksgezondheid en Milieuhygiëne rapp. 18.
Haagsma, J.	1974	— Etiology and Epidemiology of Botulism in Waterfowl in the Netherlands.
Tijdschr. Diergeneesk. 99,8.
Haagsma, J.	1975	— Sensitivity of Eels (<i>Anguilla anguilla</i>) and Carp (<i>Cyprinus carpio</i>) to Type C and E Botulinum Toxin.
Zbl. Bakt. Hyg. I. Abt. Orig. A 230, 59-66.
Schothorst, M. van	1974	— Botulisme in Nederland.
Ned. T. Geneesk. 118, 23.

VOGELARCHIEF

Hieronder zie je een voorbeeld van een kaart die wij gebruiken voor het archief.

<u>VOGELWACHT UDEN</u>	
WAARGENOMEN SOORT:.....	
WAARNEMERS:.....	
AANTAL:.....	EVT. GESLACHT:.....
GEBIED:.....	TIJD:.....UUR
DATUM:.....-....., 19.....	WEER:.....
VOOR EVENTUELE BIJZONDERHEDEN GEBRUIK DE OMME- ZIJDE.	

Hoe werkt dit?

Elke keer wanneer je een aantal vogels gezien hebt b.v. 3 buizerden, 1 sperwer (mannelijk) en 1 geelgors, vul je dit in op de kaarten.

Hou hierbij de volgende regels in acht.

- Voor elke soort één kaart gebruiken, dit houdt in dat je in dit geval dus drie kaarten invult.
- Kaarten invullen in blokletters.
- Voor het eventueel invullen van het geslacht kun je het beste de volgende notatie aanhouden:

♀ = vrouwelijk

♂ = mannelijk

- Voor het invullen van het gebied liefst de codering aanhouden die wij gebruiken voor het NOVOK-project (kaarten waarop deze codering staat zijn in de maak).
- Wat betreft het weer kun je het beste de temperatuur (+) vermelden en de toestand van die dag b.v. regen, sneeuw, zonneschijn, harde wind etc.
- Op de achterkant kun je eventueel de precieze plaats beschrijven van de waargenomen soort.
- Soorten die vrij algemeen zijn zoals huismus, spreeuw e.d. hoeft men niet te noteren, wel als dit om uitzonderlijke hoge aantallen gaat.

- Als je een aantal kaarten hebt, opsturen of afgeven aan:

Gebr. Hermans
Beukenlaan 22
5409 AS Odiliapeel.

- Wanneer de kaarten op zijn kun je ook op bovenstaand adres terecht.

De kaarten worden dan op alfabetische volgorde en op volgorde van datum in een register (Wat opgeslagen is bij A van Dijk) geplaatst.

Dit register is voor alle leden van de vogelwacht vrij toegankelijk. (Om bijv een verhaal te schrijven voor de Slechtvalk .)

BOOTEXCURSIE

NAARDERMEER

We hebben bij Natuurmonumenten (eigenaar Naardermeer) nagegaan of we het natuurgebied het Naardermeer kunnen bezoeken.

Het antwoord hierop was positief.

Het gebied (de naam geeft het al aan) is erg waterrijk, de excursie geschiedt dan ook op een boot. De boottocht duurt ca. 3 uur.

De kosten hiervan zijn Fl. 10,- per persoon bij deelname van 10-15 personen of meer dan 20 personen. Fl. 12,50 bij deelname van 15-20 personen. (vervoer van en naar Uden niet inbegrepen.) We hebben de keuze uit 2 data's n.l.

Maandag 31 mei (2^e pinksterdag) of
Zaterdag 12 Juni.

Willen degenen die aan deze excursie willen meedoen zich voor 10 april opgeven bij J. Hermans, Beukenlaan 22, 5409 AS Odiliapeel, tel 04192-72777 telefonisch of schriftelijk met vermelding van gewenste datum en of je bereid bent met eigen vervoer naar Naarden te rijden (uiteraard tegen vergoeding.)

WAARNEMINGEN

Vogelwaarnemingen van de maanden oktober, november, december 1981 en januari 1982.

Soort	aantal					Soort	aantal				
	datum						datum				
Berge	2					RansU	1	2			
	21-11						31-10	4-11			
BlaRe	1	1	1	1		RieGo	20	1	5		
	31-10	31-10	14-11	10-12			23-10	25-10	8-11		
Bokra	3	3	1	2		Rinku	100	50			
	29-10	2-11	13-11	13-11			25-10	3-1			
Buize	2	6	4	3	1	RoWou	1				
	31-10	7-11	13-11	10-12	3-1		21-12				
Fazan	2					Roobo	1	1			
	25-10						25-10	9-11			
Fuut	4	1	1			SleVa	1				
	31-10	15-11	5-12				3-10				
GeeGo	2					Sperw	2	4	5	1	
	25-10						25-10	30-10	15-11	8-12	
GouHa	20					Spree	350				
	13-11						31-10				
GraPi	20	20				Stame	10	10	15		
	10-10	24-10					23-10	31-10	14-11		
GraGa	130	500				SteeU	1				
	6-11	15-12					1-11				
Groel	1	40	60	10	5	Sijs	60	15	15	50	
	7-11	10-11	5-12	10-12	13-12		4-10	10-10	10-12	13-12	
GBSpe	1					TafEe	12	3	4	3	
	3-1						29-10	31-10	2-11	5-12	
Havik	1	1	1	1		ForVa	1	2	2	1	
	31-10	5-11	21-12	24-12			25-10	29-10	31-10	21-12	
HegMu	1					Tuinf	1				
	25-10						24-10				
HouSn	1					VelLe	22				
	22-11						9-10				
Kievi	31					Vink	15	10	20		
	10-10						24-10	10-12	3-1		
KlaSk	1					WatHo	3	2			
	23-10						25-10	5-12			
KnoZw	1					WatSn	1	3	5		
	13-11						24-10	6-11	10-11		
KokLe	50					WilBe	13	50	93	300	
	10-10						29-10	2-11	13-11	30-12	
KolGa	500					WitKw	5				
	15-12						10-10				
Kopwi	1	5				Wulp	2	53			
	29-10	14-11					10-10	6-11			
KraVo	15	4	2			WZwa	1				
	25-10	31-10	13-12				8-11				
RuiEe	5					WwSpe	1	1			
	13-11						6-11	24-12			
MeKoe	6	12	7	7		Leuke waarnemingen: Houtsnip, Pestvogel, Rode Wouw, Slechtvalk en natuurlijk de gan- zentrek.					
	31-10	5-12	9-12	13-12							
Patrij	7										
	31-10										
PesVo	1										
	4-11										
Putte	3										
	11-12										

Vogelwaarnemingen gedaan door Gert Verwoert.

8 april 1981

Visvijver de kleuter: 6 dodaarsjes, 2 futen

12 april 1981

Visvijver de kleuter: 2 witgatjes (langs de oever neerstrijkend)

15 april 1981

Boven Uden: visarend (hoog in de lucht)

19 april 1981

Visvijver de kleuter: 2 futen, 2 wintertalingen, 1 watersnip

2 mei 1981

Visvijver de kleuter: 1 blauwe reiger

Hemelrijk: 2 kleine plevieren, 1 oeverloper, oeverzwaluwen, 1 rietgors, 1 tureluur, 1 kuifeend ♂

5 mei 1981

Visvijver de kleuter: noordse gele kwikstaart tussen gele kwikstaarten

7 mei 1981

de eerste gierzwaluwen

23 mei 1981

Plantsoen: zwartkop, tuinfluiter, spotvogel

21 juli 1981

Visvijver de kleuter: 2 futen met jongen

4 september 1981

Hemelrijk: 1 roodhalsfuut (ook gezien door: A. v. Dijk, J. Janssen en Gebr. Hermans)
2 oeverlopers, 1 tureluur, sperwer, torenvalk

13 september 1981

Hemelrijk: 3 oeverlopers, 29 wulpen, 1 tureluur

GVD
Roodhalsfuut Juveniel (± 2 maanden).
4 sept. '81. Hemelrijk.

Bedankt gert!

DE WADDENZEE

Het Waddenlandschap, zoals we dat nu kennen, is eigenlijk betrekkelijk jong. Tweeduizend jaar geleden zag het er heel anders uit. In het westelijk deel lag tussen de waddeneilanden en de hogere gronden op het vaste land een uitgestrekt laagveenmoeras, hier en daar doorsneden door rivieren. In het oostelijk deel (Friesland en Groningen) lag er een ingewikkeld stelsel van kleiige kwelders en zandige platen, doorsneden door geulen en prielen; een waddenlandschap zonder dijken.

Omstreeks duizend jaar geleden begon een periode waarin de zeespiegel steeg. De zee drong bij storm en hoge vloed dieper door in het binnenland en sloeg een groot deel van het veen en van de kwelders op kleigronden weg. Zo ontstonden de Waddenzee, de Zuiderzee, Dollard en Lauwerszee. Halverwege de middeleeuwen lagen plaatsen als Leeuwarden, Dokkum, Groningen en Winschoten aan of vlak bij zee. Daarna veroverd de mens door indijking van aangeslibd land het land weer op de zee. De huidige Waddenzee is nu veel kleiner dan hij vroeger is geweest.

Langs de randen van de Waddenzee liggen de kwelders. Dit zijn hoger gelegen gronden, die niet met elk hoogwater onderlopen. Ze zijn begroeid met allerlei plantesoorten en in de zomer erg mooi als het lamsoor bloeit en de zeealsem zijn zilveren pracht toont. De kwelders zijn vooral van belang als broedgebied van allerlei vogelsoorten.

VOGELS.

Het meest in het oog springend op de wadden zijn de grote aantallen vogels. Het gehele jaar door zijn er erg veel zilver- en kokmeeuwen aanwezig. 's Winters vallen de grote aantallen overwinterende eenden en ganzen op, waaronder eidereend, bergeend en de rotgans.

In het voorjaar komen de sterns terug van hun winterkwartier. Vissief, noordse stern, grote stern en dwergstern zijn de vier soorten die in het waddengebied broeden en het gebied tot het najaar bevolken. Andere kenmerkende broedvogels zijn scholekster, kluut, tureluur, bontbekplevier, eidereend en bergeend.

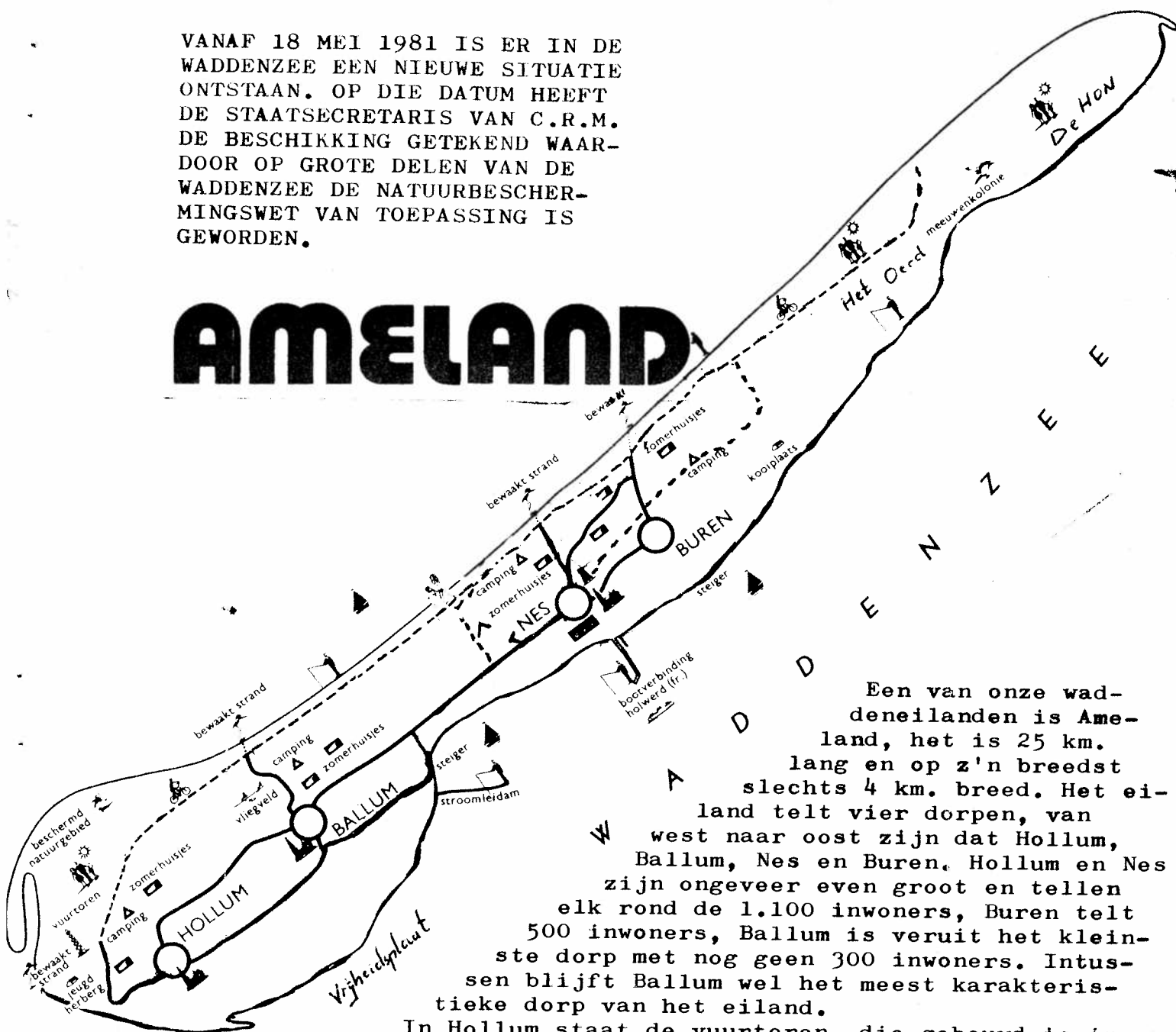
In het voorjaar wordt het waddengebied ook bezocht door doortrekkende steltlopers, die onderweg zijn van de overwinteringsgebieden in Zuid-Europa en Afrika naar de broedgebieden in Noord-Europa en Noord-Amerika.

Dezelfde soorten zien we later in het jaar vanaf juli weer terug, maar dan in grotere aantallen. In wolken van soms tienduizenden exemplaren trekken ze over het wad van de plaatsen waar bij laag water voedsel wordt gezocht naar de hoogwatervluchtplaatsen, waar in afwachting van het volgende laagwater wordt gerust, geslapen en geruid. Het is van groot belang dat de vogels in deze tijd voldoende rust krijgen en de gelegenheid om ongestoord voedsel te zoeken, om een reservevetlaag te vormen. De meest voorkomende steltlopersoorten zijn scholekster, de bonte strandloper, kanoetstrandloper, rosse grutto en de wulp. Al deze vogels zijn gespecialiseerd op een bepaald type voedsel. De scholekster boort in de bodem naar kokkels, de rosse grutto meer naar wormen. De bonte strandloper pikt kleine prooidieren op van de bodem en de wulp leeft voornamelijk van kleine krabben.

Het waddengebied is een aantrekkelijk gebied voor de vogelaars en vooral in het najaar trekken ze speurend en turend over het wad en door de duinen.

VANAF 18 MEI 1981 IS ER IN DE WADDENZEE EEN NIEUWE SITUATIE ONTSTAAN. OP DIE DATUM HEEFT DE STAATSECRETAIRIS VAN C.R.M. DE BESCHIKKING GETEKEND WAARDOR OP GROTE DELEN VAN DE WADDENZEE DE NATUURBESCHERMINGSWET VAN TOEPASSING IS GEWORDEN.

AMELAND

Een van onze waddeneilanden is Ameland, het is 25 km. lang en op z'n breedst slechts 4 km. breed. Het eiland telt vier dorpen, van west naar oost zijn dat Hollum, Ballum, Nes en Buren. Hollum en Nes zijn ongeveer even groot en tellen elk rond de 1.100 inwoners, Buren telt 500 inwoners, Ballum is veruit het kleinste dorp met nog geen 300 inwoners. Intussen blijft Ballum wel het meest karakteristieke dorp van het eiland.

In Hollum staat de vuurtoren, die gebouwd is in 1880 op een duin die 10 meter boven de zeespiegel ligt. De toren zelf is 58 meter hoog. Bij helder weer is het licht van deze vuurtoren op meer dan 100 km afstand te zien.

Jeugdherberg "De Kleine Grie" ligt vlak onder deze vuurtoren.

Ameland is een Eldorado voor vogels, jaarlijks verblijven er 31.000 kleine meeuwen, 22.000 scholeksters, 13.000 grote meeuwen, 9.000 bonte strandlopers, 5750 wulpen en 1.800 grutto's en dat zijn alleen de grootste aantallen wadvogels. Smienten, zilverplevieren, tureluurs bergeenden, wilde eenden, bontbekplevieren en steenlopers zijn op Ameland evenmin zeldzaam.

Dat is Ameland het doel van onze reis.

Uden, zaterdag 17 oktober, 's morgens om half acht, de bushalte aan de Heinsbergenstraat, onder de zware eiken, was veranderd in een verzamelplaats van vogelaars, klaar voor de grote trek naar het noorden. Koffers en pakken, tassen en zakken duiden op 'n lange overwintering. Gelukkig was de bus op dit vroege uur vrijwel leeg en kon het hele stel mee naar Nijmegen, waar het complete gezelschap het station veroverde, de hal werd een pakhuis. Chris, Wim, Huub, Klaas, Maria, Egbert, Jan, Roel, Wilco, Peter, Gina en Ryan ieder met 2, 3 of 4 stuks bagage.

De meerman's kaarten werden onderling verhandeld en in het bezit van een vervoersbewijs werd het perron opgezocht. 8.56 uur vertrek naar Zwolle.

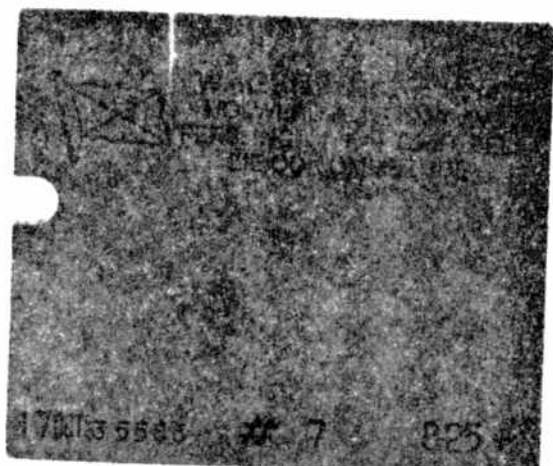
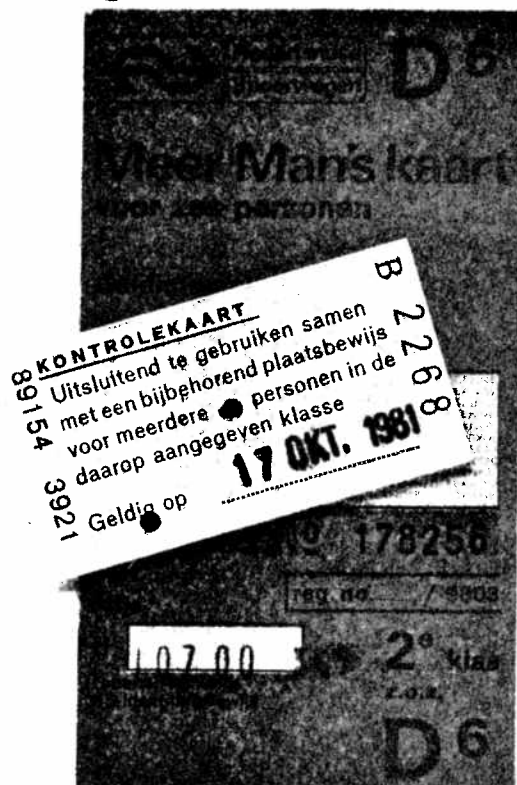
In Zwolle ging het overstappen erg vlot, intussen werden de eerste lunchpaketten geopend en 'n enkeling waagde zich aan de koffieautomaat. Al etende werd de reis vervolgd richting Leeuwarden. De speurders

ontdekten onderweg vanuit de trein nog 'n ooievaar, ook werden verschillende blauwe reigers gezien, en verder naar 't noorden verschenen er steeds meer meeuwen.

Leeuwarden was vroeger bereikt dan verwacht was, namelijk al om kwart over elf. Tijd voor koffie, thee of warme chocomelk met appelgebak of gevulde koeken.

Na een rustpauze van ruim een uur werd de bus opgezocht. De bus naar

Holwerd naar de boot. Wat zei U ? De Bus?..... Zes afgeladen bussen en dat allemaal naar Ameland. Er waren dus veel meer "vogels" die deze trek volgden. Klauterend over de bagage werd het dek bereikt en met een prachtig uitzicht over de waddenzee werd bij strandend weer uitgevaren.

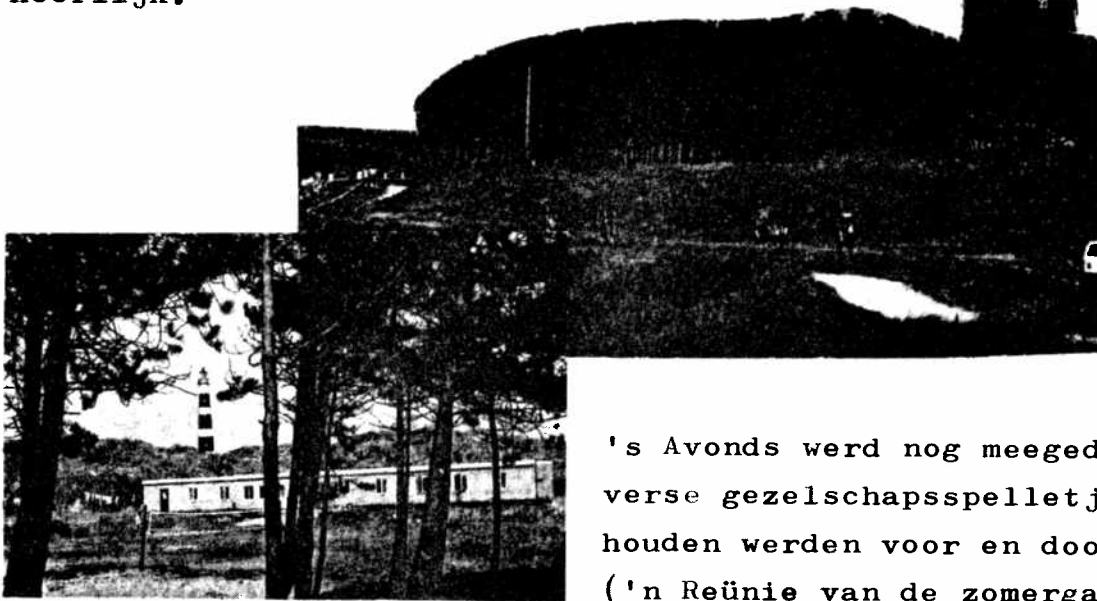

Gevolgd door vele kokmeeuwen en jonge zilvermeeuwen, die de restanten van de lunch verorberden, werd uitgekeken naar de vele vogels als eidereenden, wulpen, zilvermeeuwen, scholeksters, rotganzen, bergeenden en een enkele aalscholver. Om kwart over twee was Ameland bereikt, althans de pier, dan nog een wandeling. Nou wandeling 'n gestrompel, gesjor en gesjouw van anderhalve kilometer naar Nes, naar een fietsenverhuurbedrijf. Nadat iedereen tot zijn beschikking had werd er opgestegen bagage en trappend ging het verder 11 km. naar de vuurtoren. Om kwart voor vier werd de Jeugd-reikt en aangeklopt, we hadden het gehaald een 260 km. in ruim 8 uur.

Er werd neergestreken in barak "Klaas Vaak" 'n 16 bedden en dat voor 12 personen, dus kussens Na 'n kleine wandeling in de buurt van de vuur-bij we nog 'n sleedoorn, 'n flessenhalsdoorn en hebben bekeken evenals vele eikvarens, werd ver-voederplaats. 'n Uitgebreide rijstmaaltijd, omschrijven door het weinige licht, maar sma-heerlijk.

een tweewie-tussen alle Hollum onder herberg be-trektocht van

ruimte van genoeg. toren, waar-de duindoorn zameld op de niet nader te ken deed het

's Avonds werd nog meegedaan met di-verse gezelschapsspelletjes, die ge-houden werden voor en door de gasten. ('n Reünie van de zomergasten).

Met veel gekrijs en gekwetter rond de slaapplaats, werd het nestma-teriaal verzameld onder soms felle schijngevechten. Ieder verdedig-de zijn territorium en eindelijk was er rust in de kolonie.

Zachtjes aan kwam zondagmorgen om half acht de boel weer tot leven, na een rustige nacht, die slechts nu en dan werd verstoord door 'n zacht (iets harder) gegons, gebrom of geknor. Voor het ontbijt werd nog even naar zee gewandeld, het Noordzeestrand, bij eb een grote vlakte met erg harde wind.

Er was in de jeugdherberg waarschijnlijk gerekend op een soort roodborsten die met een kruimeltje brood kunnen volstaan, daarbij kwamen ze toch wel bedrogen uit, het leken eerder roofvogels uit Uden, 6, 8, 10 sneeën verdwenen als sneeuw voor de zon of in het lunchpakket.

Aldus gesterkt werd op de fiets gestapt en door de duinen naar Het Oerd. Van de Westpunt naar de Oostpunt van het eiland. Met sterke wind op kop werd in formatie richting oost getrapt, onderbroken door 'n koffiestop bij 't Trefpunt en 't plakken van een lekke band. Een fietstocht van 20 km. over een prachtige verharde fietspad, door de duinen, erg heuvelachtig, slechts begroeid met duindoorn, helmgras en in de diepe duinpannen riet. We werden vergezeld door kluchten kramsvogels en koperwieken. Ook werden enkele blauwe kiekendieven gezien. We zagen verschillende torenvalken, maar ook een paar klap-eksters, terwijl vele konijnenlijkjes de fietsers attent maakten op de heersende myxomatose.

Er werd door gereden tot het einde van de fietspad, langs De Zoute Weiden, tot midden op Het Oerd. Hier werden de fietsen achtergelaten. Dan ging het te voet verder, nog 'n stukje door de Oerder duinen, en dan eerst picknicken. Tijdens de picknick, achter 'n hoge duin, wer-

den we opgeschrikt door een jagende sperwer, ook hij schrok en had ons waarschijnlijk niet gezien. Van hieruit zagen we ook nog een kleine jager overvliegen.

Inwendig versterkt wandelden we verder richting De Hon, het eerste stuk ging langs vrij dichte begroeiing waar we uitgebreid bleven stilstaan bij de verschillende klapheksters die hier zaten. Vaak biddend en met een schel geschreeuw en geratel, terwijl de zang zacht is met er tussendoor scherpe tonen. Dit was een kans voor de foto-graven.

De Hon, de uiterste Oostpunt van het eiland, is een vlakte met lage begroeiing, 'n zandvlakte, die bij hoge vloed of storm onder water staat, de vlakte is doorsneden door geulen van het terugstromende water, terwijl de grond allemaal erg drassig was.

Het aansluitende wad, het Pinkewad, lag op het moment bijna droog, wat een vogels.....o.a. Rotganzen, grauwe ganzen, bergeenden, eider-eenden, drieteenmeeuwen, grote mantelmeeuwen, zilvermeeuwen en ook stormmeeuwen en dan erg veel van dat kleine grut aan stelt-en oeverlopers. Zulk een vlakte en de prachtige wadden, dat is geen gebied voor de mens dat is voor de vogels en moet het blijven.

Zo werd er een hele poos door gewandeld, geploeterd en geplast, tot we weer bij de fietsen waren.

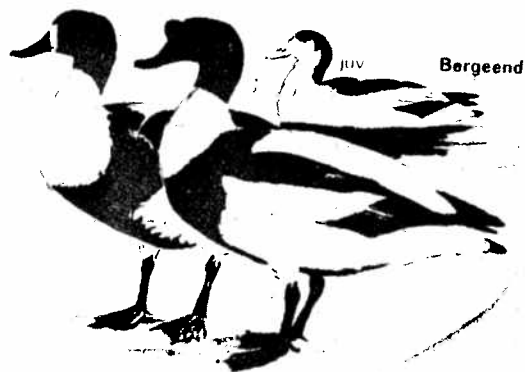

We reden terug via de dorpen Buren en Nes. In Buren werd 'n koffiestop gehouden, nadat eerst twee lekkе banden gelijktijdig geplakt waren. Ruimschoots op tijd voor het avondeten waren we terug in de jeugdherberg.

Na het eten werd eerst nog wat gebiljart gepingpongt en getoept. Later op de avond wandelden we nog richting Hollum, onder de vuurtoren in de lichtbundels zagen we verschillende jagende ransuilen, een prachtig gezicht.

Na nog een slaapmutsje werden de nestkasten weer opgezocht en het was snel rustig na een hele dag rondfladderen.

Maandagmorgen, eerst een ochtendwandeling die beloond werd door een paar mooie beflijsters, rond het parkeerterrein aan het strand, ze lieten zich goed bekijken. Op het zandige volleybalveld zagen we ook verschillende taptuiten. Het ontbijt, het klaar-
 maken van de lunchpakketten en het doen van de afwas verliep allemaal erg vlot, we kregen zachtjes aan ervaring, ook zij die het nog nooit hadden mogen doen. De plannen voor deze dag waren 'n wandeling via de westpunt en het wad naar Hollum. Een paar tamme zwarte kraaien en het goede kaartlezen waren er de oorzaak van dat er al vlug een afscheiding in de groep kwam. De wandeling was er niet minder boeiend door, vele strandlopers en een prachtige kolonie van duizenden scholeksters, en in de weilanden zagen we goud- en zilverplevieren, ook zagen we weer vele kramsvogels en koperwieken en zelfs een paar nog late boerenzwaluwen. In Hollum dronken we eerst nog een kopje koffie, waar-

Bar - Eethuisje

„t Leepaardje”

Hollum - Ameland

Tel. (05191) 42 85

na we een bezoek brachten aan 't natuurhistorischmuseum. Hier was intussen onze groep weer compleet. Het museum, hoewel klein, was best de moeite waard, goed van opzet en alles erg duidelijk.

Intussen was het flink gaan regenen en er werd in een hoog tempo terug

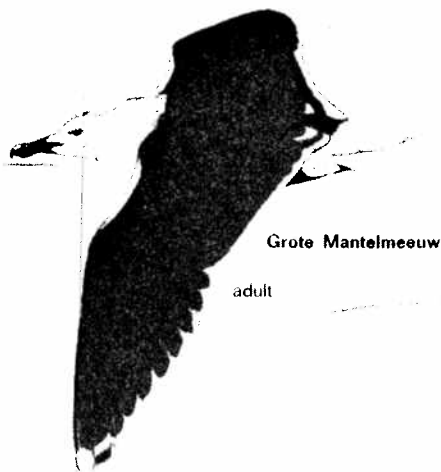
gewandeld, waar de tijd tot het avondeten werd opgevuld met biljarten en toepen.

Na het avondeten en de afwas werden die activiteiten voortgezet en hoe... de één nog fanatieker dan de ander vooral bij het toepen. Een gedeelte van de groep kon de spanning niet verdragen en maakte nog een avondwandelingetje, één

was er helemaal sprakeloos en bleef dat tot 's nachts 12 uur voor 'n ijsje. Na wat kirren en koeren had ieder weer z'n nest gevonden en het knorren, zagen en brommen kon weer beginnen.

Dinsdagmorgen, regen, dus geen ochtendwandeling maar rechtstreeks naar het ontbijt en de andere gebruikelijke bezigheden. Wegens het slechte weer waren er slechts een zestal belangstellenden voor een tocht naar 't wad bij Ballum, de Vrijheidsplaat. Twee jongens uit Schiedam sloten zich bij ons aan en zo ging het op de fiets door de regen naar Lange Sloot, waar we de fietsen neerzetten. Vandaar wandelden we de Vrijheidsplaat op, een geweldig grote zandplaat, waar je bij erg ver het wad op kunt, erg mooi, maar nu niet zo aangenaam met die harde wind en regen. Toch liepen we door tot aan de Stroomleidam. Onderweg zagen we weer vele scholeksters, bergeenden en rotganzen, ook vonden we een aangespoelde dode zeehond, die in verre staat van ontbinding was.

Terug bij de fietsen, werd met de wind en regen op de kop naar Ballum gereden, waar we 'n cafe opzochten om op temperatuur te komen met koffie/cognac en waar de jongens weer fanatiek aan het biljarten gingen. Ook werd van hieruit nog melding gemaakt bij de rijkspolitie over het vinden van de dode zeehond, tussen paal 42 en 43. Via de duinen werd teruggereden naar de jeugdherberg, we zagen daar nog een bonte kraai. Na ons omgekleed te hebben verdiepten we ons weer in 't toepen, behalve enkelen, een totale groep van een man (vrouw) of tien, die teruggingen om de zeehond nog te zien. Helaas was door de vloed de zeehond al weggespoeld.

Na het avondeten wandelden we gezamenlijk naar Hollum, waar we in 'n gezellig cafe, de slotavond vierden. De liefhebbers konden er ook Dallas zien. Op de terugweg werd er nog ijs (brrrrrr...) en fites genuttigd en met volle magen was het goed rusten.

Woensdag, de dag van vertrek was aan gebroken, het inpakken en opruimen begon al meteen, doch moest onderbroken worden voor het ontbijt en afwas.

Het weer was prima toen we bepekt en bezakt het stalen ros bestegen richting Nes. In 't Wapen van Nes dronken we nog een kop koffie, thee of warme chocomelk, waarna we de bagage naar de boot brachten. Twee mensen bleven bij de stapel zakken tassen en pakken achter, terwijl de anderen de fietsen terugbrachten. Vanaf de pier zagen we nog de

metalen vogel, F 16, liggen die daags tevoren was neergestort.

Om half een vertrok de boot naar Holwerd, het was veel minder druk dan zaterdag. Vanaf de boot werden weer dezelfde, ons vertrouwd geworden, vogels gezien, zoals

eidereenden, rotganzen, wulpen etc. etc.. De bussen, nu slechts twee, stonden reeds klaar en brachten ons naar Leeuwarden, en ook hier stond de trein reeds klaar, alsof het afgesproken was. Na de overstap te Zwolle werd door gereisd tot Oss, waar we na een eind lopen, de Spoorlaan was opgebroken, met de bus teruggingen naar Uden. Het was ongeveer half zes.

Een leuke, gezellige reis was ten einde. Een reis waar we veel gezien hebben en waar we met plezier aan terug zullen denken. We zeggen daarom allemaal naar elkaar, bedankt, het was geweldig.

Jan van Dommelen.

DE SLECHTVALK.

